

BOSNA I HERCEGOVINA
MINISTARSTVO CIVILNIH POSLOVA

**Informacija o implementaciji Prioriteta za razvoj visokog obrazovanja u
Bosni i Hercegovini za period 2016. - 2026. u 2022. godini**

UVOD

Prema Programu rada Vijeća ministara Bosne i Hercegovine (u daljem tekstu: Vijeće ministara BiH) za 2023. godinu, Ministarstvo civilnih poslova Bosne i Hercegovine (u daljem tekstu: Ministarstvo civilnih poslova BiH) ima obavezu da informiše Vijeće ministara BiH o implementaciji *Prioriteta za razvoj visokog obrazovanja u Bosni i Hercegovini za period 2016.-2026.* u 2022. godini.

Vijeće ministara BiH, na 50. sjednici, održanoj 30. 3. 2016. godine, donijelo je *Odluku o usvajanju Prioriteta za razvoj visokog obrazovanja u Bosni i Hercegovini za period 2016.-2026.* („Službeni glasnik BiH“, broj 35/16).

Prioriteti za razvoj visokog obrazovanja u Bosni i Hercegovini za period 2016.-2026. (u daljem tekstu: *Prioriteti za razvoj visokog obrazovanja u BiH*) predstavljaju glavne mjere i aktivnosti koje se trebaju provesti u Bosni i Hercegovini (u daljem tekstu: BiH) kako bi se s jedne strane osnažio razvoj visokog obrazovanja, a s druge strane ostvarila njegova puna uključenost u Evropski prostor visokog obrazovanja. *Prioriteti za razvoj visokog obrazovanja u BiH* su grupisani u sedam ključnih područja: Dobro upravljanje i menadžment; Resursi; Povezanost tržišta rada i visokog obrazovanja; Standardi kvalifikacija; Studentsko iskustvo; Internacionalizacija i Statistika. Realizacijom utvrđenih *Prioriteta za razvoj visokog obrazovanja u BiH* omogućit će se dalje usklađivanje visokog obrazovanja u BiH s politikama, ciljevima i prioritetima Evropskog prostora visokog obrazovanja.

U cilju izrade predmetne Informacije, podaci o implementaciji *Prioriteta za razvoj visokog obrazovanja u BiH* zatraženi su od učesnika u implementaciji istih, tj. od svih nadležnih obrazovnih vlasti u BiH, Agencije za razvoj visokog obrazovanja i osiguranje kvaliteta BiH, Centra za informisanje i priznavanje dokumenata iz oblasti visokog obrazovanja, Agencije za visoko obrazovanje Republike Srpske, Agencije za statistiku BiH, entitetskih zavoda za statistiku, Rektorske konferencije BiH/Rektorskog zbora BiH, te Nacionalnog ERASMUS+ ureda u BiH.

Napominjemo da nakon inicijalnog akta od 16. 3. 2023. godine, te dvije urgencije, od 22. 5. 2023. godine i 12. 7. 2023. godine, tražene podatke nisu dostavile sljedeće institucije: Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta Unsko-sanskog kantona i Ministarstvo obrazovanja, nauke, mladih, kulture i sporta Srednjobosanskog kantona.

Ministarstvo prosvjete, znanosti, kulture i športa Posavskog kantona, osim što je istaklo da na području ovog kantona djeluje samo Centar studiranja u Orašju - dislocirana nastava Sveučilišta u Mostaru, nad kojim Posavski kanton nema nadležnosti ni djelokrug rada u području istog, nije dostavilo informacije o aktivnostima poduzetim na implementaciji predmetnog strateškog dokumenta.

Ministarstvo obrazovanja i nauke Tuzlanskog kantona prosljedilo je informacije o implementaciji *Prioriteta za razvoj visokog obrazovanja u BiH* sačinjene od strane visokoškolskih ustanova (u daljem tekstu: VŠU) koje djeluju u nadležnosti Ministarstva, i to: Univerziteta u Tuzli, Visoke škole za finansije i računovodstvo FINra, Visoke škole računarstva i informatike eMPIRICOM i Evropskog Univerziteta Kallos Tuzla.

Ministarstvo za nauku, visoko obrazovanje i mlade Kantona Sarajevo je zatražilo od visokoškolskih ustanova koje djeluju na području Kantona Sarajevo (*Univerzitet u Sarajevu, Internacionalni Burč univerzitet, Internacionalni univerzitet u Sarajevu, Univerzitet Sarajevska*

škola za nauku i tehnologiju) i studentskih organizacija (*Studentski parlament Univerziteta u Sarajevu*, *Studentski parlament Internacionalnog Burč univerziteta*, *Studentski parlament Internacionalnog univerziteta u Sarajevu*) dostavljanje informacija o implementaciji *Prioriteta za razvoj visokog obrazovanja u BiH*, međutim do 3. 11. 2023. godine odgovore su dostavili *Internacionalni univerzitet u Sarajevu* i *Univerzitet Sarajevska škola za nauku i tehnologiju*, te su isti inkorporirani u predmetnu Informaciju. Napominjemo da je *Univerzitet Sarajevska škola za nauku i tehnologiju - Univerzitet Sarajevo School of Science and Technology* (u daljem tekstu: *Univerzitet SSST*) dostavio podatke o implementaciji tri prioriteta za razvoj visokog obrazovanja (povezanost tržišta rada i visokog obrazovanja, standardi kvalifikacija i studentsko iskustvo) na četiri organizacione jedinice (Fakultet za političke nauke i međunarodne odnose, Fakultet za ekonomiju, Fakultet za kompjuterske nauke i informacione sisteme i Medicinski fakultet).

Iz *Ministarstva za obrazovanje, mlade, nauku, kulturu i sport Bosansko-podrinjskog kantona Goražde* istaknuto je da na području Bosansko-podrinjskog kantona Goražde djeluje jedna VŠU – *Internacionalni univerzitet Goražde*, kod koje još uvijek traje uslovna akreditacija, te da tokom 2022. godine nisu vršene značajnije aktivnosti na implementaciji *Prioriteta za razvoj visokog obrazovanja u BiH*.

Ministarstvo obrazovanja, znanosti, kulture i sporta Zapadnohercegovačkog kantona ne raspolaže podacima o implementaciji *Prioriteta za razvoj visokog obrazovanja u BiH* iz razloga što u Zapadnohercegovačkom kantonu nema visokoškolskih ustanova osim Akademije likovnih umjetnosti Široki Brijeg, koja je u sastavu Sveučilišta u Mostaru, čije je sjedište u Hercegovačko-neretvanskom kantonu.

Ministarstvo znanosti, prosvjete, kulture i sporta Kantona 10 nije bilo u mogućnosti dostaviti informacije o implementaciji *Prioriteta za razvoj visokog obrazovanja u BiH* iz razloga što, kako tvrde, na njihov upit, od 24. 4. 2023. godine, nije odgovorilo Sveučilište u Mostaru, čiji su oni suosnivač.

Ispred *Rektorske konferencije BiH/ Rektorskog zbora BiH* (u daljem tekstu: *Rektorska konferencija BiH*) dostavljene su pojedinačne informacije Univerziteta u Zenici, Sveučilišta u Mostaru i Univerziteta „Džemal Bijedić“ u Mostaru.

Posredstvom *Odjeljenja za obrazovanje Brčko distrikta BiH* dostavljene su informacije o implementaciji *Prioriteta za razvoj visokog obrazovanja u BiH* od strane: Evropskog univerziteta u Brčko distriktu BiH, Internacionalnog univerziteta Brčko distrikta BiH, Ekonomskog fakulteta Brčko, Visoke škole računarstva i poslovnih komunikacija eMPIRICA u Brčko distriktu BiH, Univerziteta “Privredna akademija“ Brčko distrikta BiH, Nezavisnog univerziteta Banja Luka – Odjeljenje u Brčko distriktu BiH, Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Mostaru – Dislocirano odjeljenje u Brčko distriktu - Odnosi s javnošću, Odjeljenja Univerziteta za poslovni inženjering i menadžment Banja Luka.

U nastavku se navodi pregled poduzetih aktivnosti i ostvarenih rezultata na implementaciji prioriteta koji su, kako je prethodno navedeno, grupisani u sedam ključnih područja: Dobro upravljanje i menadžment; Resursi; Povezanost tržišta rada i visokog obrazovanja; Standardi kvalifikacija; Studentsko iskustvo; Internacionalizacija i Statistika.

PRIORITET 1: DOBRO UPRAVLJANJE I MENADŽMENT

Prioritet 1: Dobro upravljanje i menadžment obuhvata sljedeće oblasti: Okvir politika (strateški i zakonodavni okviri); Dobro upravljanje i zakonodavstvo; Osiguranje kvaliteta i Naučno-istraživački rad.

P.1.1. Okvir politika (strateški i zakonodavni okviri)

Prva prioritarna mjera (**P1.1.1.**) podrazumijeva: „Kroz aktivan i kreativan dijalog utvrditi i usaglasiti prioritarna područja, te isplanirati potrebne aktivnosti, njihov redoslijed i aktere (uključujući akademsku zajednicu i studente, i obezbijediti odgovarajuće konsultacije sa socijalnim partnerima, poslodavcima i širom javnosti) koji se moraju uključiti u visoko obrazovanje kroz zajedničku aktivnost.“

Aktivan i kreativan dijalog između javnih VŠU u BiH, predviđen u okviru navedene mjere P1.1.1., i u 2022. godini odvijao se kroz rad Rektorske konferencije BiH, a između univerziteta u Republici Srpskoj (u daljem tekstu: RS) i putem Rektorske konferencije RS. Univerziteti u RS su punopravni članovi obje asocijacije i aktivno učestvuju u njihovom radu.

S obzirom da ingerencije u oblasti obrazovanja imaju vlade entiteta RS i kantona u Federaciji BiH (u daljem tekstu: FBiH) konsultacije sa studentima, poslodavcima, socijalnim partnerima vrše se na entitetskom/kantonalnom nivou i to uglavnom prilikom kreiranja novih zakonskih rješenja.

Donošenjem novog *Zakona o visokom obrazovanju RS* („Službeni glasnik RS“, broj 67/20) sastav rukovodnih organa na VŠU i uslovi za njihovo imenovanje su promijenjeni u cilju podizanja standarda kvaliteta upravljanja i rukovođenja i efikasnosti rada VŠU. U sastav upravnih odbora sada ulaze i dva predstavnika privrede, tako da uključenost poslovne zajednice u visokoobrazovni proces, kao i saradnja poslovne zajednice i VŠU u smislu obostrane razmjene postojećih resursa, postaje bolja, i ima primjera dobre prakse. Javne VŠU imaju razvijenu saradnju sa srodnim fakultetima i institucijama iz zemlje i regiona. Također, fakulteti uspješno saraduju sa privrednim preduzećima u okruženju, kao i sa nadležnim ministarstvima RS, tvrde iz *Ministarstva za naučnotehnološki razvoj, visoko obrazovanje i informaciono društvo RS*¹.

Druga prioritarna mjera (**P1.1.2.**): „Jasno opisati realne ciljeve i odrediti potrebne resurse za njihovu implementaciju i jasno definisati ciljeve koje VŠU trebaju realizovati i indikatore postignuća i aktere za narednih 10 godina.“

U kontekstu navedene mjere, jedan od primarnih ciljeva je institucionalna integracija koja je rezultirala: integrisanom dokumentacijom (uspostavljena funkcija e-sjednice), sprovedenom integrisanom informatizacijom (uspostavljen informacioni sistem), integrisanim katedrama (odluka o matičnosti i odluka o rasporedu predmeta po katedrama), izdavaštvom (Pravilnik o izdavačkoj djelatnosti), i web domenima. Sticanje Evropske povelje i kodeksa za istraživače je također jedan od primarnih ciljeva unutar navedene mjere kojeg bi trebale ispuniti sve VŠU u BiH. Za sada su ovu povelju dobili Univerzitet u Banjoj Luci, Univerzitet u Istočnom Sarajevu i Univerzitet u Sarajevu. Savjet za razvoj visokog obrazovanja Republike Srpske dobija značajniju ulogu u sistemu visokog obrazovanja. U sastav Savjeta sada ulaze predstavnici

¹ Nakon perioda za koji je sačinjena predmetna informacija Ministarstvo za naučnotehnološki razvoj, visoko obrazovanje i informaciono društvo Republike Srpske je promijenilo naziv u Ministarstvo za naučnotehnološki razvoj i visoko obrazovanje Republike Srpske.

privrednog sektora, a neke od novih nadležnosti ovog tijela su predlaganje standarda za početnu akreditaciju i akreditaciju, predlaganje Vladi Mreže visokoškolskih ustanova i studijskih programa Republike, te predlaganje Ministarstvu modela finansiranja naučnoistraživačke djelatnosti, visokog obrazovanja i tehnološkog razvoja. Drugi bitni ciljevi su održivost studijskih programa (razvijanje, uvođenje novih, analiziranje i revidiranje postojećih studijskih programa uz procjenu realne funkcionalne održivosti, praćeno osavremenjavanjem i revizijom nastavnih planova i programa), unapređenje resursa (razvijanje, vrednovanje i unapređenje ljudskih, materijalnih i finansijskih resursa na održiv način koji će omogućiti nesmetano funkcionisanje visokoškolskih ustanova i ostvarenje ostalih strateških ciljeva), organizacioni rast (podsticanje organizacionog rasta i razvoja zaposlenih i studenata stvaranjem kreativnog, inovativnog okruženja i adekvatnih uslova uz poštovanje osnovnih univerzitetskih vrijednosti), saradnja sa okruženjem (doprinos prepoznatljivosti visokoškolskih ustanova kao pokretača lokalnog i regionalnog razvoja kroz saradnju sa privrednim i nadležnim institucijama), internacionalizacija i dualno obrazovanje. Po prvi put od pristupanja bolonjskom procesu, u Zakon o visokom obrazovanju RS se uvode kratki programi visokog obrazovanja, kao dio studija prvog ciklusa i čijim se završetkom stiču odgovarajući certifikati. Pomenutim zakonom su precizno definisani pojam i uslovi za izvođenje zajedničkih studija, s obzirom na trend povećanja ove vrste studija u zemljama regiona. U RS-u je donesena *Mreža visokoškolskih ustanova i studijskih programa za period 2022-2023. godine*, pokrenut je postupak donošenja mreže za naredni period, počevši od 2024. godine, te *Plan zapošljavanja na visokoškolskim ustanovama*. Ovi planski dokumenti omogućiće strateški i usmjeren razvoj sistema visokog obrazovanja, navodi se u informaciji *Ministarstva za naučnotehnološki razvoj, visoko obrazovanje i informaciono društvo RS*.

Treća prioritetna mjera (**P1.1.3.**) glasi:

„a) Uvesti i unaprijediti istraživanje obrazovanja za praćenje sektora kako bi se donošenje politika i strateško planiranje na institucionalnom i sektorskom nivou vršilo na osnovu informacija i dokaza;

b) U razvojne strategije visokog obrazovanja u BiH ugraditi ciljeve politike EHEA (npr. internacionalizacija, učešće studenata i studentsko iskustvo) i uključiti informacije o potrebama na tržištu rada;

c) Uspostaviti informacione sisteme za praćenje provedbe i uticaja politika, zakona, ishoda i studija o visokom obrazovanju u BiH i najboljih praksi u ovoj oblasti, tamo gdje isti nisu uspostavljeni; Uspostaviti registre eksperata za razne reformske oblasti visokog obrazovanja unutar BiH, tamo gdje isti nisu uspostavljeni.“

U skladu sa navedenim, uvođenje i unapređenje istraživanja za praćenje sektora, razvoj strategija visokog obrazovanja u BiH na osnovu politika Evropskog prostora visokog obrazovanja (u daljem tekstu: EHEA), kao što su internacionalizacija, uključenost studenata i studentsko iskustvo, potrebe tržišta rada, su izazovi za sve aktere visokog obrazovanja. Univerziteti u okviru redovnih aktivnosti izrađuju godišnje samoevaluacione izvještaje koji obuhvataju sektor nastave (studijskih programa, broja studenata), sektor nauke, sektor međunarodne saradnje, ljudskih, materijalnih i bibliotečkih resursa. Obavezu izrade i usvajanja ovih izvještaja imaju i fakulteti/akademije. Forma samoevaluacionog izvještaja na nivou BiH, kantona u FBiH i RS nije jednoobrazna, ali je preporuka da se koriste standardi i smjernice koje su u skladu sa standardima i smjernicama EHEA.

Pored navedenih izvještaja, VŠU u skladu sa svojim potrebama, provode i istraživanja kao što su zadovoljstvo studenata uslovima studiranja i nastavnim procesom, zadovoljstvo poslodavaca diplomiranim studentima, analize zapošljivosti svršenih studenata, itd. Svi navedeni pokazatelji

služe kao osnov za strateško planiranje i kreiranje novih politika na institucionalnom nivou. Na sektorskom nivou kreiranje politika vrši se na osnovu podataka koje nadležnim institucijama (na nivou BiH, RS, kantona) dostavljaju VŠU. Sistemsko prikupljanje podataka još uvijek nije uspostavljeno.

Strategije razvoja visokog obrazovanja izrađuju se i na entitetskom/kantonalnom nivou gdje su kao ciljevi politika navedeni internacionalizacija, uključenost studenata, studentsko iskustvo, kao i potrebe tržište rada. U skladu s pomenutim dokumentima, VŠU imaju razvijene i javno objavljene strategije razvoja sa akcionim planovima u koje su ugrađeni pobrojani ciljevi politika EHEA. Neophodno je da se postojeće strategije implementiraju kroz jasno zacrtane ciljeve, uz precizan vremenski okvir i zadužene osobe. Strategija treba da bude ključan dokument koji VŠU prati u toku svog razvoja. Univerzitet u Tuzli, pored *Strategije razvoja za period 2021.-2027. godina*, implementira i *Akcioni plan za unapređenje kvaliteta Univerziteta u Tuzli za akreditacioni period 2021.-2026. godine*, u kojem su definisani ciljevi i resursi za njihovu implementaciju, kao i indikatori postignuća za navedeni period. Pored toga, Senat Univerziteta u Tuzli usvojio je, u aprilu 2022. godine, *Akcioni plan za unapređenje kvaliteta Univerziteta u Tuzli u 2022. godini*.

Izvještaj o realizaciji navedenog Akcionog plana sa naznačenim indikatorima dostupan je putem sljedećeg linka:

http://untz.ba/wp-content/uploads/2023/04/IZVJESTAJ_o_realizaciji_Akcionog_plana_za_unaprijedjenje_kvaliteta_u_2022_godini_12_04_2023.pdf

U *Strategiju razvoja Visoke škole za finansije i računovodstvo FINra Tuzla 2021.-2025.* ugrađeni su ciljevi politike EHEA-e, te su utvrđena prioritetna područja djelovanja ove VŠU za navedeni vremenski okvir. U izradi Strategije učestvovala su sve zainteresovane strane (studenti, predstavnici privrede, predstavnici biroa, poslodavci i dr.), tvrde iz ove VŠU.

Upravni odbor *Internacionalnog univerziteta u Sarajevu* (u daljem tekstu: IUS) usvojio je petogodišnju *Strategiju razvoja IUS-a za period 2022-2026*, sa akcionim planom implementacije (*IUS Strategic Plan 2022 – 2026*, link: [Strategija razvoja IUS-a za period 2022-2026](#)). Strategijom su uspostavljeni glavni pravci razvoja, strateški ciljevi, misija i vizija, pri čemu se vodilo računa da se u ciljeve ugrade i strateška opredjeljenja Kantona Sarajevo, te drugih razvojnih strategija u BiH, kao i aktuelni globalni trendovi u visokom obrazovanju. Strategija je zasnovana na opsežnim konsultacijama sa mnogim zainteresovanim stranama (poslodavci, studenti, alumnisti, vladine i nevladine organizacije, itd), čije mišljenje je doprinijelo formiranju prioritetnih ciljeva kao i smjernica same strategije. Kao logičan nastavak tih aktivnosti, došlo je do inicijative i realizacije uspostave Centra za poslovnu izvrsnost pod nazivom BECIUS (eng. The Business Excellence Center of International University of Sarajevo). Fokus djelovanja BECIUS-a u početnoj fazi stavljen je na tri segmenta: stvaranje poticajnog okruženja za generiranje inovacija; provođenje programa dualnog stručnog obrazovanja i jačanje kompetencija u skladu sa potrebama tržišta rada i međunarodnim standardima, te podrška digitalizaciji i optimizaciji tehnologija prateći najnovije svjetske trendove. BECIUS-ovo usmjerenje je ka 10E-budućnosti u kojoj je fokus na: edukaciji, ekonomiji, elektronskom poslovanju, energiji, ekologiji, eko-hrani, etici, esteticima, etnologiji i Evropskoj uniji.

Vlada RS, 31. 8. 2023. godine, donijela je *Odluku o usvajanju Strategije razvoja nauke i tehnologije, visokog obrazovanja i informacionog društva u Republici Srpskoj za period 2023–*

2029. godine, u kojoj je jasno navedena opredijeljenost za dodatno usklađivanje visokog obrazovanja u RS-u s ciljevima politika EHEA.

Vlada FBiH je, na prijedlog Federalnog ministarstva obrazovanja i nauke, usvojila dva strateška dokumenta: *Strateške pravce razvoja visokog obrazovanja u FBiH od 2012. do 2022. godine* i *Program mjera za prevenciju korupcije u visokom obrazovanju u FBiH*. Dokumentom *Strateški pravci razvoja visokog obrazovanja u FBiH od 2012. do 2022. godine* obuhvaćene su teme povezane sa *Prioritetima za razvoj visokog obrazovanja u BiH* od P1.1. do P1.4. Navedena dva dokumenta ne obavezuju kantonalna ministarstva na primjenu, međutim prilikom ocjenjivanja projekata prijavljenih na javni poziv Federalnog ministarstva obrazovanja i nauke, jedan od bitnih kriterija je usklađenost ciljeva projekata s ciljevima navedenim u *Strateškim pravcima razvoja visokog obrazovanja u FBiH od 2012. do 2022. godine*.

Nezavisni univerzitet Banja Luka je u svom dugogodišnjem radu uvijek uključivao predstavnike studenata i privrede u procese donošenja odluka, akata i realizacije predviđenih ciljeva na osnovu kojih se pospješuje rad Univerziteta, a posebno kroz učešće studenata u radu studentskih predstavničkih tijela i organa Univerziteta, rangiranja i ocjenjivanja nastave i nastavnog procesa, te nastavnika, i na kraju kroz alumni klub Univerziteta. U zakonskim i podzakonskim aktima u oblasti visokog obrazovanja je u određenoj mjeri uspostavljen informacioni sistem koji se odnosi na praćenje rada VŠU, posebno kroz statističke procese, ali bi isti trebalo poboljšati, pogotovo koordinaciju rada između resornih ministarstava i drugih organa koji se bave ovom temom, mišljenja su u *Nezavisnom univerzitetu Banja Luka*.

Četvrta prioritarna mjera **P1.1.4.** podrazumijeva „Unaprijediti i uspostaviti jasne veze između politika i ciljeva visokog obrazovanja na svim nivoima vlasti u BiH, nadležnih organa i institucija međusobno i sa ciljevima Bolonjskog procesa. Poboljšati i unaprijediti povjerenje između VŠU i ministarstava (obrazovanja, finansija i drugih ministarstava)“.

Shodno navedenoj mjeri, VŠU su uspostavile svoje strategije razvoja i uskladile sve svoje institucionalne akte sa zakonskim propisima entiteta/kantona kojima pripadaju. VŠU međusobno saraduju na različitim razvojnim projektima visokog obrazovanja, a koji su u skladu sa osnovnim ciljevima bolonjskog procesa, kao i kroz rad savjetodavnih tijela: Rektorske konferencije BiH i RS. Na ovaj način javne VŠU jačaju međusobno povjerenje, usklađuju normativnu regulativu i nastoje učiniti visokoobrazovni prostor BiH ujednačenim.

Univerzitet u Tuzli kroz Vijeće za nauku i Vijeće za visoko obrazovanje Ministarstva obrazovanja i nauke Tuzlanskog kantona kontinuirano održava i unapređuje saradnju s ovim Ministarstvom u smislu realizacije ciljeva visokog obrazovanja. Ministarstvo finansija Tuzlanskog kantona je u toku 2022. godine pružalo podršku VŠU shodno nadležnostima ove institucije, posebno u kontekstu realizacije projekata. S druge strane, iz Visoke škole za finansije i računovodstvo FINra Tuzla naglašavaju da zbog neravnopravnog položaja javnih i privatnih VŠU na području Tuzlanskog kantona, privatne akreditovane visokoškolske ustanove su posljedično uskraćene i za potpunu implementaciju aktivnosti i mjera iz *Prioriteta za razvoj visokog obrazovanja u BiH*.

Usaglašene su strateške oblasti za razvoj *Univerziteta „Džemal Bijedić“ u Mostaru* u petogodišnjem periodu 2019-2024. godine. *Strategija Univerziteta „Džemal Bijedić“ u Mostaru*, obuhvata ciljeve politika EHEA (internacionalizacija, učešće studenata i studentsko iskustvo...), te informacije o potrebama na tržištu rada, nastavni proces, istraživački rad, razvoj umjetnosti i doprinos razvoju društva, uključujući konkretne i ostvarive strateške ciljeve i aktivnosti VŠU. Senat Univerziteta je donio i *Odluku o usvajanju operativnih planova za provođenje Strategije razvoja Univerziteta „Džemal Bijedić“ u Mostaru za period 2019-2024.*

godine koja za svaki strateški cilj u okviru strateških oblasti sadrže sljedeće elemente: Planirane aktivnosti; Resursi; Odgovorni; Vremenski okvir; Izvještavanje.

Univerzitet „Džemal Bijedić“ u Mostaru koristi više informatičkih platformi za svaki segment svog rada, gdje se posebno ističe Studentski informacijski sistem (skr. UnSIS) i softver za podršku DL (engl. Distance Learning) načinu studiranja. Pomenuti sistemi su osigurali mnoštvo prednosti studentima i osoblju na Univerzitetu, a DLWMS sistem se može smatrati jednim od najznačajnijih softverskih paketa koji je trenutno implementiran na Univerzitetu. Najznačajnija informatička platforma Univerziteta je eUniversity, tj. eUNMO (<https://e.unmo.ba>). To je informatički sistem koji ima mnoštvo funkcionalnosti za studente, profesore i administrativne radnike: obavijesti, dokumenti, nastavni material, poruke, sistem testiranja i evaluacije studenata, evidencija nastave, prisustva studenata, ispita, silabusi predmeta, raspored nastave i drugo.

Sveučilište u Mostaru je 22. 7. 2022. godine usvojilo *Pravilnik o kriterijima, standardima i normativima na Sveučilištu u Mostaru*.

Strategijom razvoja IUS-a za period 2022-2026 uspostavljeni su ciljevi i aktivnosti koji direktno podržavaju jasne veze između politika i ciljeva visokog obrazovanja, nadležnih organa i institucija, te su u direktnoj korelaciji sa ciljevima Bolonjskog procesa.

Adekvatan finansijski okvir je ključ uspjeha i razvoja svakog sektora, pa tako i sektora visokog obrazovanja.

Peta prioriteta mjera (**P1.1.5.**) glasi:

„a) Uspostaviti ravnotežu između autonomije i kapaciteta VŠU da upravljaju i planiraju svoje aktivnosti i njihove odgovornosti za efikasno korištenje javnih sredstava i ostvarivanja strateških ciljeva;

b) Unaprijediti upravljanje i odgovornost za efikasno korištenje sredstava, planiranje i kontrolu na nivou VŠU, povezujući planove VŠU sa strategijama na višem nivou.“

U kontekstu navedene mjere, javne VŠU su finansijski zavisne od svojih osnivača vlada entiteta/kantona. Iz budžeta Vlade RS finansiraju se plate i naknade zaposlenih na VŠU (nastavnika, saradnika, istraživača, administracije), a sufinansiraju se: naučno-istraživačke djelatnosti, troškovi materijala i usluga, oprema i uslovi za studiranje studenata sa invaliditetom, troškovi za nabavku stalnih sredstava, međunarodne razmjene studenata i akademskog osoblja, programi i projekti studentskih organizacija. S druge strane, javne VŠU su obavezne trošiti dobijena finansijska sredstva u skladu sa predviđenim načinom finansijskog poslovanja entiteta/kantona opravdavajući uložena sredstva u visoko obrazovanje. Samim tim realizacija zacrtanih strateških ciljeva zavisi od raspoloživih finansijskih sredstava. Javne VŠU generišu određen iznos vlastitih prihoda koji im u određenoj mjeri omogućavaju da nadoknade manjak finansijskih sredstava potrebnih za ulaganje u istraživanje i razvoj. Još uvijek je procenat budžeta koji se ostvaruje iz vlastitih prihoda na većini univerziteta nedovoljan i to bi se moralo povećati u narednom periodu sa ciljem povećanja finansijske autonomije univerziteta.

U skladu sa šestom prioriteta mjerom **P1.1.6.**: „Uspostaviti koordinaciju za praćenje Bolonjskog procesa u BiH kako bi se unaprijedila svijest, razumijevanje među akterima, redovno ocjenjivao napredak, osigurala razmjena iskustava, primjeri dobre prakse i ekspertize, podržala izgradnja kapaciteta i omogućilo ključnim akterima da sarađuju kako bi se osiguralo

aktivno učešće BiH u EHEA“, sve javne VŠU opredijeljene su za provođenje Bolonjskog procesa u BiH. To nastojanje prate i entitetske/kantonalne vlasti, kao i vlasti na nivou BiH, shodno navedenoj mjeri. Predstavnicima institucija sa nivoa BiH, entiteta i kantona redovno su učestvovali na ministarskim konferencijama gdje se raspravljalo o provođenju Bolonjskog procesa.

P1.2. Dobro upravljanje i zakonodavstvo

Prema planiranim aktivnostima u okviru mjere **P1.2.1.**: „Osigurati da se razvoj visokog obrazovanja odvija na transparentan, kooperativan i kreativan način na svim nivoima; unaprijediti širenje informacija o visokom obrazovanju putem medija“, VŠU su posvećene politici redovnog informisanja javnosti o njihovim aktivnostima, uspostavljeni su uredi i koordinatori za odnose s javnošću na nivou VŠU i organizacionih jedinica (Sveučilište u Mostaru), te se korisnici putem komunikacijskih kanala (web stranica VŠU, Facebook profil, Youtube, Twitter profil, Instagram profil...) informišu o svim procesima i aktivnostima na VŠU (Univerzitet u Tuzli, Univerzitet „Džemal Bijedić“ u Mostaru, Visoka škola računarstva i poslovnih komunikacija eMPIRICA, FINra, IUS..).

Tokom 2022. godine na VŠU redovno su održavane konferencije, debate, seminari koji su se najčešće ticali daljeg pravca razvoja visokog obrazovanja na području BiH, a koje su okupljale značajan broj učesnika iz cijele BiH, ali i regiona, a u skladu sa mjerom (**P1.2.2.**): „Pojačati aktivnosti u oblasti visokog obrazovanja na organizaciji i održavanju konferencija, radionica, seminara i drugih oblika razmjene dobrih iskustava i praksi svih ključnih aktera u visokom obrazovanju.“ Poseban impuls razvoju VŠU u smislu razmjene iskustava i dobrih praksi pružaju zajedničko učešće VŠU iz BiH u projektima međunarodne saradnje.

Na organizacionim jedinicama *Univerziteta u Tuzli*, tokom 2022. godine, organizovano je 16 ovakvih događaja. Također, projekti finansirani od strane EU, posebno u oblasti internacionalizacije i osiguranja kvaliteta su primjeri dobre prakse i značajno su doprinijeli razvoju visokog obrazovanja.

Visoka škola za finansije i računovodstvo FINra Tuzla ima usvojen marketing plan i plan promocije. Informacije o studijskim programima, smjerovima i ključnim aspektima rada diseminiraju se kroz izradu i štampanje vodiča, letaka i dr. Prva međunarodna naučno-istraživačka konferencije iz forenzičkog računovodstva održana je u organizaciji FINra u junu 2022. godine, tvrde iz ove VŠU.

Aktivnosti na organizaciji konferencija su se intenzivirale nakon pandemije, na međuniverzitetskom nivou i njihovoj institucionalnoj saradnji, kroz Erasmus+ razmjenu, npr. iz oblasti priznavanja inostranih visokoškolskih kvalifikacija i sl. Nedostaje proaktivnije djelovanje u pogledu saradnje između učesnika u implementaciji *Prioriteta za razvoj visokog obrazovanja u BiH*, mišljenja su na IUS-u.

U kontekstu mjere (**P1.2.3.**): „Implementirati član 43. Okvirnog zakona o visokom obrazovanju u BiH² koji se odnosi na Rektorsku konferenciju BiH“, vrijedi istaći da su članovi Rektorske konferencije BiH, u referentnom periodu, bili rektori osam akreditovanih javnih univerziteta, da predsjedavanje svake godine preuzima drugi univerzitet, tako da puni ciklus u kome svi univerziteti imaju ulogu predsjedavanja traje osam godina. U toku 2022. godine ulogu predsjedavajućeg imao je rektor Univerziteta u Sarajevu.

² „Službeni glasnik BiH“, br. 59/07 i 59/09.

VŠU u privatnom vlasništvu osnovale su *Asocijaciju rektora privatnih univerziteta/sveučilišta*, a *Evropski univerzitet u Brčko distriktu BiH* je jedan od punopravnih članova iste, navodi se u informaciji ove VŠU.

U skladu sa mjerom (**P1.2.4.**): „Nastaviti istraživanje uticaja postojeće pravne regulative (pravnih propisa) na provođenje strategija, politika, izvještaja i zakona o visokom obrazovanju u BiH, koje provode visokoškolske ustanove u BiH i nadležna tijela na svim nivoima, ishodi kojeg istraživanja će dati smjernice o tome kako na najbolji način unaprijediti/modernizirati buduće studije i strategije; te učiniti javno dostupnim strateške dokumente VŠU i nadležnih obrazovnih vlasti,“ sa novim zakonskim rješenjima uslijedile su korekcije u ključnim strateškim dokumentima VŠU u pravcu kvalitetnijih rješenja u oblasti internacionalizacije, organizacije, referentnosti, vidljivosti i sl, tvrde iz *Ministarstva za naučnotehnoški razvoj, visoko obrazovanje i informaciono društvo RS*.

Univerzitet u Tuzli kontinuirano vrši usklađivanje, dopune i izmjene svojih akata u skladu sa relevantnim pravnim propisima, i sve je dostupno putem web stranice Univerziteta: <http://untz.ba/univerzitet/akti>.

Skupština Zeničko-dobojskog kantona je u oblasti visokog obrazovanja u 2022. godini donijela *Zakon o visokom obrazovanju* („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona”, broj 12/22).

Aktivnosti koje su na *Univerzitetu u Zenici* realizirane u sklopu Prioriteta 1, odnose se na „revidiranje postojećih i donošenje novih dokumenata iz oblasti rada i djelovanja Univerziteta i njihovo usklađivanje sa postojećom zakonskom regulativom. Prije svega se misli na usvajanje novog Statuta i njegovo usklađivanje sa Zakonom o visokom obrazovanju Zeničko-dobojskog kantona i Okvirnim zakonom o visokom obrazovanju u BiH. Od strane Upravnog odbora Univerziteta u Zenici usvojeni su: *Pravilnik o izmjenama i dopuni Pravilnika o radu JU Univerzitet u Zenici; Prijedlog pravilnika o izmjenama Pravilnika o plaćama, dodacima na plaću i naknadama po osnovu rada radnika Univerziteta u Zenici; Poslovnik o radu Upravnog odbora Univerziteta u Zenici*. Od strane Senata usvojeni su: *Statut Univerziteta u Zenici; Pravilnik o izmjeni Pravilnika o nagradama za studente Univerziteta u Zenici; Pravilnik o postupku i uslovima izbora nastavnika i saradnika na Univerzitetu u Zenici; Poslovnik o radu Senata Univerziteta u Zenici; Prijedlog pravilnika o izmjenama i dopunama Pravilnika o plaćama, dodacima na plaću i naknadama po osnovu rada radnika Univerziteta u Zenici; Pravilnik o dodatnom radnom angažovanju nastavnika i saradnika Univerziteta u Zenici na drugoj visokoškolskoj ustanovi ili kod drugog pravnog lica; Prijedlog pravilnika o pedagoškoj, didaktičkoj i metodičkoj praksi studenata Univerziteta u Zenici; Pravilnik o registru domaćih i međunarodnih serijskih publikacija Univerziteta u Zenici; Pravilnik o nagradama za studente Univerziteta u Zenici; Odluka o usvajanju dopune Registra domaćih i međunarodnih serijskih publikacija Univerziteta u Zenici*.

P1.3. Osiguranje kvaliteta

Mjera **P1.3.1.** podrazumijeva: „Unaprijediti mehanizme i dosljedno provesti principe i standarde osiguranja kvaliteta na svim VŠU“, te su u skladu s istom, putem *Standarda i smjernica za osiguranje kvaliteta u Evropskom prostoru visokog obrazovanja I dio: Standardi i smjernice za unutrašnje osiguranje kvaliteta*, sve VŠU u BiH uspostavile svoj sistem osiguranja kvaliteta dozvoljavajući njegove modifikacije shodno drugim zahtjevima sistema kvaliteta. Kako bi mogle nesmetano provesti proces interne i eksterne evaluacije vezano za akreditaciju ustanove i studijskih programa, VŠU u BiH su pristupile ovom procesu radi potvrde kvaliteta neophodne za priznavanje VŠU, njenih diploma, mobilnosti nastavnika i studenata, učešća u međunarodnim projektima i drugim aktivnostima izvan granica BiH.

Agencija za razvoj visokog obrazovanja i osiguranje kvaliteta BiH (u daljem tekstu: HEA) je u 2019. godini donijela Odluku o izmjenama i dopunama Odluke o normama kojima se određuju minimalni standardi u području visokog obrazovanja u BiH, koja je stupila na snagu 8. 3. 2019. godine, a objavljena je u „Službenom glasniku BiH“, broj 26/19. Sastavni dijelovi ove odluke su kriterijumi iz: Odluke o kriterijumima za akreditaciju visokoškolskih ustanova u BiH („Službeni glasnik BiH“, broj 96/16) i Odluke o kriterijumima za akreditaciju studijskih programa prvog i drugog ciklusa studija u BiH („Službeni glasnik BiH“, broj 47/17).

U skladu sa gore navedenim dokumentima i propisima nadležnih obrazovnih vlasti kojima je uređen proces akreditacije VŠU i studijskih programa, u izvještajnom periodu je nastavljen kontinuiran proces akreditacije VŠU, te je zaključno sa 31. 12. 2022. godine, u Državnom registru akreditovanih visokoškolskih ustanova u BiH, upisano 39 visokoškolskih ustanova i 77 studijskih programa koji se izvode na 12 akreditovanih VŠU.

Prema tvrdnji Ministarstva obrazovanja, nauke, kulture i sporta Hercegovačko-neretvanskog kantona, VŠU u ovom kantonu su akreditovane, neke od njih i reakreditovane u bosanskohercegovačkom sistemu visokog obrazovanja, te VŠU konstantno unapređuju mehanizme i dosljedno provode principe i standarde osiguranja internog sistema kvaliteta, na osnovu Standarda i smjernica za osiguranje kvaliteta u Evropskom prostoru visokog obrazovanja (ESG) i bh standarda i smjernica.

Univerzitet „Džemal Bijedić“ u Mostaru trenutno se nalazi u fazi reakreditacije. Akreditacija studijskih programa za sve VŠU u BiH, pa i za Univerzitet „Džemal Bijedić“ u Mostaru, će predstavljati veliko opterećenje i izazov, te je neophodan integralan, racionalan i jasan pristup u rješavanju ove problematike, mišljenje je ove VŠU.

Na Sveučilištu u Mostaru osiguranje kvaliteta regulisano je sljedećim dokumentima usvojenim 20. 5. 2020. godine: Pravilnik o uspostavljanju i djelovanju sistema za osiguranje kvaliteta na Sveučilištu u Mostaru; Izjava o politici osiguranja kvaliteta; Strategija sistema za osiguranje kvaliteta na Sveučilištu u Mostaru; Vodič kroz osiguranje kvaliteta na Sveučilištu u Mostaru; Priručnik za osiguranje kvalitete na Sveučilištu u Mostaru. Navedeni dokumenti dostupni su na web stranici Sveučilišta u Mostaru <https://www.sum.ba/sum/kvaliteta/dokumenti>.

HEA je na osnovu iskustva i pokazatelja iz prethodnih godina, koji se odnose na izbornu proceduru i kriterije za izbor stručnjaka koji daju ocjenu i obavljaju reviziju kvaliteta i daju preporuke o akreditaciji VŠU i studijskih programa, tokom 2022. godine izvršila analizu propisa kojima su ta pitanja uređena, te izradila prijedloge novih dokumenata kojima je unaprijedila i pojednostavila postojeće procedure, a ujedno i smanjila broj dokumenata.

Na inicijativu HEA formirana je Radna grupa za izradu dokumenta koji bi doprinio harmonizaciji procesa akreditacije VŠU i studijskih programa, imajući u vidu različita zakonska i podzakonska rješenja kojima se ovaj proces reguliše na nivou nadležnih obrazovnih vlasti u BiH. Radna grupa, sastavljena od tri predstavnika Upravnog odbora HEA-e, tri nadležne obrazovne vlasti (Agencija za visoko obrazovanje RS, Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta Hercegovačko-neretvanskog kantona i Ministarstvo za nauku, visoko obrazovanje i mlade Kantona Sarajevo), kao i tri državna službenika HEA-e, izradila je Preporuke za regulisanje postupka akreditacije visokoškolskih ustanova i studijskih programa 1. i 2. ciklusa studija u Bosni i Hercegovini. Ovim dokumentom date su preporuke nadležnim obrazovnim vlastima da u svojim propisima regulišu postupke na način da propišu korake u postupku

akreditacije VŠU, odnosno studijskih programa: od propisivanja zakonskih uslova za početak obavljanja djelatnosti visokog obrazovanja, prava, obaveza i rokova za postupanje učesnika u procesu vanjskog osiguranja kvaliteta, trajanja i ishoda akreditacije, te upisa VŠU, odnosno studijskog programa u Državni registar akreditovanih visokoškolskih ustanova u BiH. Prilikom izrade dokumenta, obavljene su javne konsultacije i sastanci sa zainteresovanim stranama, a sve u cilju veće uključenosti svih relevantnih partnera i unapređenja dokumenta.

Agencija za visoko obrazovanje RS je u kontekstu utvrđivanja standarda za akreditaciju VŠU i studijskih programa pripremila dva dokumenta: *Standarde za akreditaciju visokoškolskih ustanova RS* i *Standarde za akreditaciju studijskih programa prvog i drugog ciklusa studija RS*. Navedeni dokumenti su pripremani u skladu s okvirom za osiguranje kvaliteta koji je propisan *ESG* standardima, te *Kriterijima za akreditaciju visokoškolskih ustanova u BiH* i *Kriterijima za akreditaciju studijskih programa prvog i drugog ciklusa studija u BiH*. Navedeni dokumenti su dobili pozitivno mišljenje kako od strane *Savjeta za visoko obrazovanje RS*, *Upravnog odbora Agencije*, tako i *HEA-e*. Standardi su stupili na snagu 31. 10. 2022. godine.

Saradnja *Agencije za visoko obrazovanje RS* i *HEA-e* je nastavljena i unapređena tokom 2022. godine. Ubrzane su procedure imenovanja komisija stručnjaka za vanjsko vrednovanje u postupku akreditacije, izdavanja preporuka za akreditaciju i upisa u Registar akreditovanih visokoškolskih ustanova u BiH, koji vodi *HEA*.

Evropska komisija odobrila je, u februaru 2022. godine, finansiranje projekta Podrška evropskim agencijama za osiguranje kvaliteta u dostizanju ESG (Supporting European QA Agencies in meeting the ESG II - SEQA - ESG2 - 101061461 - GAP – 101061461) koji koordinira *Evropska asocijacija za osiguranje kvalitete u visokom obrazovanju* (u daljem tekstu: *ENQA*).

HEA i *Agencija za visoko obrazovanje RS*, zajedno s agencijama za osiguranje kvaliteta u visokom obrazovanju Azerbejdžana, Srbije i Ukrajine, će biti partneri u projektu koji ima za cilj da se agencijama pruži podrška u punom dostizanju usklađenosti rada sa zahtjevima *ESG*.

Kroz implementaciju godišnjih akcionih planova, *Univerzitet u Tuzli* vrši kontinuirano unapređenje mehanizama i provodi principe i standarde osiguranja kvaliteta na svim organizacionim jedinicama. Senat Univerziteta u Tuzli, 21. 7. 2022. godine, usvojio je Odluku o utvrđivanju Konačnog plana akreditacije studijskih programa prvog i drugog ciklusa studija na Univerzitetu u Tuzli po modelu klastera, sa definisanim rokovima za izradu samoevaluacijskih izvještaja i podnošenje zahtjeva za akreditaciju, planiranim početkom i završetkom postupka akreditacije studijskih programa po klasterima (grupisanim studijskim programima u svrhu akreditacije).

Visoka škola za finansije i računovodstvo FINra Tuzla kontinuirano poduzima aktivnosti vezane za provođenje preporuka u svrhu unapređenja kvaliteta nastavnog procesa i drugih segmenata osiguranja kvaliteta. S navedenim u vezi, usvojen je i *Plan akreditacije studijskih programa* i prosljeđen nadležnom organu, tvrde iz ove VŠU.

Evropski univerzitet „Kallós“ Tuzla, akreditovan u avgustu 2022. godine, učestvuje u programu mobilnosti studenata i nastavnog osoblja pod okriljem Asocijacije rektora privatnih univerziteta/sveučilišta.

Nadalje, kada je u pitanju osiguranje kvaliteta na Univerzitetu u Zenici, a kako je navedeno u informaciji *Ministarstva za obrazovanje, nauku, kulturu i sport Zeničko-dobojskog kantona*, nastavljene su aktivnosti *Odbora za kvalitet Univerziteta u Zenici* i organizacionih jedinica vezanih za provođenje sistema kvaliteta i kontinuirano prikupljanje informacija za izrade samoevaluacijskih izvještaja po organizacionim jedinicama. Provedene su aktivnosti anketiranja studenata (opterećenje studenata i usklađenost nastavnih programa), organizacije i kvaliteta nastavnog procesa. Obje navedene ankete su rađene dva puta (po završetku ljetnog semestra 2021./2022. i zimskog semestra 2022./2023. akademske godine). Kada je u pitanju osiguranje kvaliteta i realizacija nastavnog procesa, urađene su revizije određenog broja nastavnih planova i programa studijskih programa i pripremljeni elaborati za osnivanje novih. Ideja kod revidiranja postojećih i osnivanja novih studijskih programa jeste veće učešće naučno-istraživačkog rada u toku studiranja.

Sistem i procesi unutrašnjeg osiguranja kvaliteta na *Visokoj školi Empiricom* su definisani dokumentom *Politika osiguranja kvaliteta na Visokoj školi računarstva i informatike Empiricom*. Politika osiguranja kvaliteta definiše sistem upravljanja kvalitetom, politiku kvaliteta i odgovornosti, upravljanje resursima, realizaciju djelatnosti Visoke škole Empiricom, procese vrednovanja, analize i poboljšanja, te sprovođenje interne i eksterne evaluacije, a što omogućava uključivanje cjelokupne visokoškolske ustanove u osiguranje kvaliteta. Visoka škola Empiricom se opredijelila da kontinuirano prati i sistemski prikuplja potrebne informacije o osiguranju kvaliteta, kao i da obezbijedi sve potrebne uslove i podršku za taj proces, uključujući i pribavljanje mišljenja od poslodavaca, bivših studenata, stručnih organizacija i drugih relevantnih organizacija o kompetencijama svojih studenata.

Osiguranje kvaliteta nastavnog procesa na *Nezavisnom univerzitetu Banja Luka* je osigurano Statutom i drugim opštim aktima Univerziteta, a pogotovo pri postupku samoevaluacije studijskih programa i organizacionih jedinica u kojima je uključeno i ocjenjivanje nastavnika i načina odvijanja nastavnog procesa od strane studenata. Također je kvalitet osiguran i učešćem studenata u radu Univerziteta.

U cilju unapređenja sistema upravljanja kvalitetom administrativnih jedinica, a u skladu sa *Pravilnikom o osiguranju kvaliteta*, tokom 2021. i 2022. godine organizovana je sveobuhvatna obuka za rukovodstvo i administrativne službenike Generalnog sekretarijata *IUS*-a (u daljem tekstu: GS). Obuku je proveo vanjski ekspert iz Instituta za standardizaciju Bosne i Hercegovine (ISBIH). Fokus obuke bila je praktična implementacija međunarodnog standarda BAS EN ISO 9001:2015. Osim unapređenja sistema i procesa rada, obuka je doprinijela i stručnom usavršavanju administrativnog osoblja. Krajem 2021. godine formirana je Komisija za internu evaluaciju. Evaluacija je obavljena u 14 administrativnih jedinica, a sveobuhvatni Izvještaj interne evaluacije završen je u martu 2022. godine. Upravni odbor usvojio je Izvještaj u cijelosti i dao dalje upute rukovodstvu *IUS*-a u vezi s provođenjem korektivnih mjera i daljeg unapređenja *IUS* QMS (Quality management systems). Eksterna ISO sertifikaciona kuća "Tuvadria" odabrana je za obavljanje eksterne evaluacije administrativnih jedinica *IUS*-a. Eksterna evaluacija je obavljena 6. 7. 2022. godine, a Generalni sekretarijat *IUS*-a je dobio certifikat u skladu sa standardom ISO 9001:2015, koji važi do 14. 7. 2025. godine.

U cilju uspostavljanja preduslova za efikasan, transparentan i pristupačan proces akreditacije studijskih programa, te bolje uvezanosti podataka i koordinacije putem informacionog sistema, a sve u cilju bolje i kvalitetnije analize procesa, eksperti iz oblasti informacionih tehnologija, u saradnji sa ostalim organizacionim jedinicama, nastavili su nadogradnju [E-Campus sistem](#)-a. Na taj način poboljšana je vidljivost i transparentnost javnih podataka kao što su nastavni

planovi i programi studijskih programa. E-campus podaci su dostupni javnosti putem *IUS* internet stranice kojoj se može pristupiti putem www.ius.edu.ba. Uz to, svaki član akademskog osoblja ima svoju ličnu stranicu putem koje ima pristup rezultatima semestralne studentske ankete, te godišnje evaluacije. Data je puna institucionalna podrška E-Campus sistemu kao vrlo korisnom „alatu“ koji i dalje treba doradivati i unaprijeđivati.

S obzirom na činjenicu da akreditacija studijskih programa nije sistemski provedena u BiH, a u interesu je studenata za međunarodnim priznavanjem diploma, *IUS* je dodatno angažovao Agenciju za visoko obrazovanje i osiguranje kvaliteta Austrije (AQ Austria) s ciljem provođenja eksterne akreditacije četiri studijska programa (na I i II ciklusu), od čega su tri pribavila međunarodnu akreditaciju na period od pet godina. Zahvaljujući pribavljenim akreditacijama, *IUS* je uvršten u evropsku bazu podataka DEQAR – *Database of External Quality Assurance Results* <https://www.eqar.eu/qa-results/search/by-institution>.

Početkom 2022. godine uspješno je okončan proces akreditacije Evropskog univerziteta u Brčko distriktu BiH.

Shodno mjeri **P1.3.3.**: „Ocijeniti uticaj prvog kruga institucionalne akreditacije VŠU u BiH na kvalitet, relevantnost i učinkovitost. Obezbijediti analize u oblasti visokog obrazovanja koje će izrađivati HEA i nadležne obrazovne vlasti na osnovu stečenih iskustava o procesu akreditacije kako bi se strateški pristupi zasnivali na relevantnim informacijama“, tokom 2022. godine HEA je uradila sljedeće analize:

Analiza upisanih studenata na visokoškolskim ustanovama u BiH, kojom je istraživanje provedeno na osnovu anketiranja VŠU o broju upisanih studenta na sva tri ciklusa na VŠU u BiH. Prikupljeni podaci odnosili su se na podršku stalnom praćenju i poboljšanju kvaliteta visokog obrazovanja u skladu sa članom 48. Okvirnog zakona o visokom obrazovanju BiH, kojim su propisane nadležnosti HEA-e.

Komparativna analiza podzakonskih propisa o postupku akreditacije visokoškolskih ustanova i studijskih programa u BiH koja je imala za cilj da se ukaže na manjkavosti, pravne praznine kao i neusklađenosti u važećim pravilnicima o postupku akreditacije VŠU i studijskih programa nadležnih obrazovnih vlasti u BiH u odnosu na akte koje je u okviru svojih nadležnosti donijela HEA. Rezultati Analize su definisali ingerencije nadležnih obrazovnih vlasti u okviru postupka, kao i manjkavosti u fazama postupka akreditacije. Svrha Analize bila je da na odgovoran, djelotvoran i opravdan način pomogne unapređenju složenog pravnog sistema u postupku akreditacije, te doprinese jačanju osiguranja kvaliteta u oblasti visokog obrazovanja u BiH.

Informacija o visokoškolskim ustanovama u BiH koja je izrađena na osnovu podataka prikupljenih u saradnji s nadležnim obrazovnim vlastima u BiH. U Informaciji su predstavljene podaci o licenciranim VŠU u BiH, novoosnovanim VŠU, VŠU koje su prestale sa obavljanjem djelatnosti visokog obrazovanja od akademske 2022/2023. godine, statusu akreditacije VŠU u BiH i to: akreditovane VŠU u BiH sa periodom trajanja akreditacije, odnosno datumom isteka akreditacije, VŠU koje se trenutno nalaze u postupku akreditacije, te podaci o VŠU koje obavljaju djelatnost visokog obrazovanja a nisu akreditovane, niti su u postupku akreditacije.

Komparativna analiza preporuka iz Izvještaja o vanjskoj evaluaciji HEA od strane ENQA i RCC/KIC Panela koja je imala za cilj da utvrdi sličnosti i razlike preporuka dvije komisije stručnjaka - ENQA i RCC/KIC-Regional Cooperation Council/Knowledge Innovation Centre) koje su evaluirale rad HEA-e u dva različita perioda (ENQA 2017 i Izvještaj RCC/KIC 2020.,

a koji je HEA-i dostavljen tek 2022. godine) i uticaj preporuka iz RCC/KIC izvještaja, u smislu unapređenja postojećeg Akcionog plana realizacije ENQA preporuka. Iako se ocjene ispunjenosti standarda od strane dvije komisije razlikuju, što uključuje i primjenu različitih matrica ocjenjivanja, zaključak analize je da Akcioni plan realizacije preporuka ENQA komisije treba revidirati, te uključiti i pojedine RCC/KIC preporuke za pojedine standarde iz ESG-a, a što je i urađeno u okviru ove aktivnosti. Različite ocjene pojedinih ESG standarda od strane dvije komisije rezultat su činjenice da je ENQA panel koristio ENQA matricu, a RCC/KIC EQAR matricu ocjene ispunjenosti ESG-a, koju od 2021. godine primjenjuje i ENQA. Evaluacija koju je proveo Regionalno vijeće za saradnju (RCC) imala je za cilj bolju pripremu HEA-e za sticanje punopravnog članstva u ENQA-i i EQAR-u.

U skladu sa mjerom **P1.3.4.**: „Analizirati važeće zakonodavstvo sa aspekta usaglašenosti odredbi o postupku akreditacije sa zahtjevima Evropskih standarda i smjernica za osiguranje kvaliteta u Evropskom prostoru visokog obrazovanja (ESG)“, HEA redovno, u procesu samoevaluacije, koji na godišnjem nivou provodi Odbor za kvalitet sačinjen od državnih službenika Agencije, (pro)ocjenjuje usaglašenost svoga rada sa zahtjevima ESG-a.

HEA predstavlja BiH u Grupi za koordinaciju implementacije bolonjskih ciljeva koji se odnose na osiguranje kvaliteta (Bologna Implementation Coordination Group on QA), te je tokom 2022. godine učestvovala u nizu radionica koje se, između ostalog, bave usklađivanjem zakonodavstava različitih sistema sa ESG-em, odnosno ispunjavanju ključnih obaveza Bolonjskog procesa u pogledu osiguranja kvaliteta. Krajem 2022. godine započeo je i projekat ENQA-e *Jačanje evropskih agencija za osiguranje kvaliteta u ispunjavanju zahtjeva ESG-a*, (SEQA ESG 2) čiji je cilj da se pruži dodatna ekspertska podrška zemljama koje još nisu stekle punopravni status u ENQA-i, da isti i ostvare, o kojem je bilo riječi na strani 12 ove Informacije.

Odredbe *Zakona o obezbjeđenju kvaliteta u visokom obrazovanju RS* („Službeni glasnik RS“, broj 67/20) usklađene su sa ESG-em, *Zakonom o visokom obrazovanju RS* („Službeni glasnik RS“, broj 67/20), kao i *Okvirnim zakonom o visokom obrazovanju u BiH*, tvrde iz Agencije za visoko obrazovanje RS. Zakonom su proširene nadležnosti Agencije za visoko obrazovanje RS u dijelu koji se odnosi na vanjsko vrednovanje u svrhu početne akreditacije, odnosno izdavanja dozvole za rad, te u oblasti priznavanja stranih visokoškolskih kvalifikacija.

U BiH se kontinuirano provodi proces institucionalne akreditacije i započeo je dinamičniji proces akreditacije studijskih programa. Prema podacima dostupnim u Državnom registru akreditovanih visokoškolskih ustanova u BiH, zaključno sa 31. 12. 2022. godine, 39 VŠU je akreditovano. Od toga, dvadeset dvije VŠU su završile i drugi krug institucionalne akreditacije, dok su ostale započele proces akreditacije nešto kasnije, a u skladu sa rokovima koje su uredile nadležne obrazovne vlasti u svojim propisima.

Obaveznost akreditacije proizilazi iz odredbi člana 53. stav (1) Okvirnog zakona o visokom obrazovanju u BiH gdje je propisano da je: „akreditovana visokoškolska ustanova ovlaštena da dodjeljuje akademske stepene i diplome navedene u njenom uvjerenju o akreditaciji.“ Iz navedene zakonske odredbe proizilazi da neakreditovana VŠU nije ovlaštena da dodjeljuje akademske stepene i diplome.

U *Odluci o normama kojima se određuju minimalni standardi u oblasti visokog obrazovanja u BiH* je definisano da se akreditacija odvija u ciklusima od 5 godina, dok je u *Preporukama za regulisanje postupka akreditacije visokoškolskih ustanova i studijskih programa 1. i 2. ciklusa studija u Bosni i Hercegovini* predviđena periodičnost akreditacije, periodi važenja, kao i posljedice koje mogu imati neakreditovane VŠU.

Periodična akreditacija postala je pravilo postupanja i provođenja ocjene kvaliteta VŠU odnosno studijskih programa na VŠU u BiH.

P1.4. Naučno-istraživački rad

U skladu s mjerom **P1.4.1.:** „Usaglasiti sektorska prioriteta područja za razvoj naučno-istraživačkog rada na VŠU sa naznakom preferencije prioriteta istraživačkih područja koja će se financirati, te uspostaviti institucionalne planove razvoja u tom pogledu“, razvoj nauke u BiH uspostavljen je kroz *Strategiju razvoja nauke u BiH za period od 2017-2022. godine* u kojoj su definisani strateški prioriteti, čije bi sinergijsko djelovanje trebalo rezultirati razvojem BiH kao novog savremenog društva, poznatog pod imenom „društvo znanja“, u kojem je znanje glavna kreativna sila u ličnom, ekonomskom, društvenom, socijalnom, kulturnom i materijalnom napretku. Generalno, kao prioriteta područja za sektor nauke navedeni su jačanje naučno-istraživačke infrastrukture, podsticanje naučno-istraživačke djelatnosti kroz bodovanje izvrsnosti u istraživanju i jačanje naučno-istraživačkog, razvojnog i inovacionog potencijala kroz saradnju sa privredom.

Pored navedene Strategije, koja predstavlja revidirani okvirni dokument, na nivou entiteta, kao i VŠU također su razvijeni strateški dokumenti za oblast razvoja nauke koji u osnovi prate ciljeve razvoja nauke navedene u okvirnom strateškom dokumentu.

Institucionalni planovi razvoja u pogledu naučno-istraživačkog rada na Univerzitetu u Tuzli definisani su u *Strategiji razvoja Univerziteta u Tuzli za period 2021.-2027. godine*, dok su konkretne aktivnosti sa rokovima, indikatorima uspješnosti realizacije i akterima navedene u *Akcionom planu za unapređenje kvaliteta za 2022. godinu*.

Visoka škola za finansije i računovodstvo FINra Tuzla pokrenula je naučni časopis „*Forenzičko-računovodstvena istraživanja*“ u svrhu proširenja izdavačke djelatnosti i afirmacije naučno-istraživačkog rada ove VŠU. Naučno-stručni časopis „*Poslovni konsultant*“ ove VŠU je indeksiran u tri međunarodno priznate baze akademskih časopisa, publikacija i članaka EBSCO publishing-a, Business Source Corporate i Business Source Complete. Na godišnjem nivou izlazi deset brojeva.

Naučno-istraživački rad na *Univerzitetu „Džemal Bijedić“ u Mostaru* se postepeno razvija i daje rezultate koji se mogu dokumentirati značajnim brojem objavljenih publikacija, stručnih i naučnih radova u časopisima, kao i prezentacijama radova na domaćim i stranim naučnim skupovima, zatim učešćem i radu na naučno-istraživačkim projektima na domaćem i međunarodnom nivou, i drugim parametrima naučno-istraživačke djelatnosti, ali i izrađenim magistarskim i doktorskim radovima.

Jedan od strateških prioriteta *Strategije razvoja IUS-a za period 2022-2026* je i povećanje kvantiteta i kvaliteta naučno-istraživačkog rada i produkcije. Strategija teži da ostvari dvosmjernu saradnju sa širom naučnom zajednicom na lokalnom, regionalnom i globalnom nivou. *IUS* kao društveno odgovorna organizacija usklađuje ciljeve istraživanja sa potrebama društva. Istraživanja u oblasti zaštite okoliša, ranog otkrivanja raka, uticaja covida na razvoj kardiovaskularnih bolesti, samo su neke oblasti istraživanja koja je *IUS* sa svojim partnerima podržao tokom 2022. godine. Bilježi se značajan porast broja objavljenih naučnih radova akademskog osoblja *IUS-a*.

Mjera **P1.4.2.:** „Donijeti zakone o naučno-istraživačkom radu tamo gdje ih nema“ je također jedan od prioriteta.

U RS-u je na snazi *Zakon o naučnoistraživačkoj djelatnosti i tehnološkom razvoju* („Službeni glasnik RS“, br. 6/12, 33/14, 66/18 i 84/19).

Na osnovu *Zakona o naučnoistraživačkoj djelatnosti* („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“, br. 11/17 i 16/22), Vlada Zeničko-dobojskog kantona je donijela *Rješenje o imenovanju članova Vijeća za nauku Zeničko-dobojskog kantona* („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“, br.19/22 i 4/23). Vijeće za nauku Zeničko-dobojskog kantona osnovano je kao stalno, savjetodavno stručno tijelo Ministarstva za obrazovanje, nauku, kulturu i sport Zeničko-dobojskog kantona, a sa ciljem praćenja i unapređenja stanja u oblasti nauke i tehnologije u Zeničko-dobojskom kantonu.

U samoevaluacijskim izvještajima *Univerziteta u Zenici* posebno se analiziraju aktivnosti vezane za realizaciju različitih projekata, odbranjene doktorske disertacije, objavljene radove (radovi prezentirani na konferencijama i u zbornicima konferencija, te radovi u stručnoj periodici), objavljene knjige, udžbenike i ostale publikacije, te organizacije raznih manifestacija (konferencije, seminari, javna predavanja i sl.). Iz *Ministarstva za obrazovanje, nauku, kulturu i sport Zeničko-dobojskog kantona* napominju da se u 2022. godini na Univerzitetu u Zenici radilo na realizaciji ukupno 105 projekata.

S obzirom da mjera **P1.4.3.** podrazumijeva: „Povećati investicije za naučnoistraživački rad; dodijeliti posebne stavke budžeta za podršku naučnoistraživačkom radu na svim javnim VŠU, npr. finansiranje za publikacije, pristup elektronskim časopisima, kofinansiranje međunarodne saradnje i umrežavanja, inovacija istraživačkog rada vezanih za Horizon 2020, nabavke ICT opreme i novih laboratorija na svim javnim VŠU“, javni univerziteti, čiji rad većim dijelom finansiraju entiteti/ kantoni, kroz obavljanje redovne djelatnosti ne stvaraju dovoljno vlastitih prihoda da bi mogli planirati investicije ili programe podrške bilo kojim segmentima naučno-istraživačkog rada, kako predviđa navedena mjera. Investicije u naučno-istraživački rad, najčešće naučno-istraživačku opremu, realizuju se kroz implementacije međunarodnih projekata. Postoje određeni vidovi pomoći od strane nadležnih ministarstava u smislu grantova za nabavku opreme, odnosno za naučno-istraživačke projekte, međutim ta sredstva su nedovoljna. U budžetima bi trebalo planirati sredstva za podršku naučno-istraživačkom radu na svim javnim VŠU, ali to zahtijeva i povećanje budžeta visokoškolskom obrazovanju, mišljenja su u *Ministarstvu za naučnotehnološki razvoj, visoko obrazovanje i informaciono društvo RS*.

S obzirom da je BiH pridružena EU programu Horizon Europe, članica je EU programa COST i programa EUREKA, i *Ministarstvo civilnih poslova BiH* na godišnjem nivou dodjeljuje grant sredstva za jačanje naučno-istraživačkih kapaciteta za učešće u navedenim EU programima. U budžetu Ministarstva civilnih poslova BiH za 2022. godinu obezbijedena su sredstva u iznosu od 444.000,00 KM za podršku pripremi projekata za učešće u programima Horizon Europe, COST i EUREKA. Također, *Ministarstvo civilnih poslova BiH* dodjeljuje grant za promociju tehničke kulture i inovatorstva, te su u budžetu Ministarstva civilnih poslova BiH za 2022. godinu obezbijedena sredstva u iznosu od 117.000,00 KM.

Također, ministrica civilnih poslova BiH jednom godišnje dodjeljuje naučnom radniku novčanu nagradu za nauku, za izuzetno uspješan rad i ostvarene rezultate na međunarodnom planu.

Univerzitet u Banjoj Luci od 2018. godine raspisuje konkurs za dodjelu novčanih nagrada nastavnicima i saradnicima Univerziteta u Banjoj Luci za ostvarene međunarodne rezultate u naučno-istraživačkom radu, čime se istraživači podstiču na aktivniji rad i dostizanje naučnih rezultata. Osim toga, 3. juna 2019. godine, usvojen je *Pravilnik o Fondu za podsticaj i*

promociju naučno-istraživačkog i umjetničkog rada na Univerzitetu u Banjoj Luci, dok od 2017. godine djeluje Centar za preduzetništvo i transfer tehnologija koji koordinira istraživačke projekte iz oblasti preduzetništva, posreduje u ostvarivanju saradnje između Univerziteta i privrede, pruža podršku inovatorima i preduzetnim mladi ljudima u razradi i razvoju poslovnih ideja, te pruža konsultantske usluge. Također, Centar pruža podršku prilikom apliciranja i realizacije međunarodnih istraživačkih i inovacionih projekata (Horizon 2020). Kroz takve projekte, organizacione jedinice Univerziteta obnovile su i proširile svoje kapacitete u smislu istraživačke opreme i laboratorija.

Univerzitet u Tuzli na kraju 2022. godine zabilježio je porast vlastitih prihoda od naučno-istraživačkog rada u iznosu od 195,4%, što svjedoči posvećenosti ove VŠU iznalaženju finansiranja aktivnosti iz oblasti naučno-istraživačkog rada.

Univerzitet „Džemal Bijedić“ u Mostaru i njegove članice podstiču naučno-istraživački rad postojećim resursima, studijskim i istraživačkim boravcima na drugim VŠU, kao i podrškom u objavljivanju radova koji predstavljaju rezultate istraživanja uposlenika i studenata. Korištenje mogućnosti evropskih fondova i dostupnih domaćih fondova, kao i zajedničkim projektima sa drugim VŠU i organizacijama u poslovnom okruženju, Univerzitet nastoji osnažiti i pojačati svoje kapacitete. U cilju unapređenja naučno-istraživačkog rada iz namjenskih sredstava predviđenih za izdavačku djelatnost, finansiraju/sufinansiraju se troškovi: štampanja serijskih publikacija (časopisa, zbornika radova, godišnjaka, i sl.), održavanja naučno-stručnih skupova, lekture izdanja Univerziteta, te troškovi kotizacije za objavljivanje radova zaposlenika Univerziteta u indeksnim bazama (SCOPUS i Web of Science). U okviru Dana Univerziteta tradicionalno se održava i promocija naučno-istraživačkih i međunarodnih projekata koji se implementiraju na Univerzitetu. U februaru 2022. godine prezentirano je devet naučno-istraživačkih projekata, te ukupno 43 Erasmus+ ICM (International Credit Mobility) mreže, 12 Mevlana bilateralnih sporazuma, jedanaest Erasmus+ projekta izgradnje kapaciteta, jedan projekat naučne saradnje i jedan projekat podržan od strane British Council-a.

*Na IUS-u se kontinuirano radi na podršci naučno-istraživačkom radu, kroz finansijsku podršku, projektni ured, Erasmus+ razmjene, saradnju sa univerzitetima i industrijom. U tom smislu ažuriran je *Pravilnik za ostvarivanje prava na novčane podsticaje za naučne publikacije akademskog osoblja*. Pravilnikom se definiše finansijska podrška za učešće na konferencijama i naučno-istraživačkim posjetama. Svake se godine ulaže u razvoj infrastrukture unutar istraživačko-razvojnog centra. Univerzitetski IT Centar kontinuirano radi na unapređenju postojeće IT infrastrukture i dostupnih mrežnih servisa potrebnih za sve nastavne i naučno-istraživačke aktivnosti na Univerzitetu. Kontinuirana unapređenja IT infrastrukture i dostupnih mrežnih servisa na kampusu Univerziteta se prije svega odnose na nabavku, implementaciju i održavanje systemske mrežne i komunikacijske opreme i mrežnih servisa, kompjuterskih laboratorija, WiFi Internet konekcije na kampusu, zaštite digitalnih podataka i mrežnog sistema kao i implementacije i održavanje licenciranih i open source software-skih rješenja za potrebe obavljanja nastavnih aktivnosti, realizacije različitih projektnih zadataka kao i izvođenje naučno-istraživačkih aktivnosti. Preko IP adrese IUS biblioteke osiguran je pristup JSTOR-u (digitalna biblioteka akademskih časopisa, knjiga i primarnih izvora). Pristup ostalim e-resursima je osiguran saradnjom sa Nacionalnom i univerzitetskom bibliotekom BiH, gdje IUS profesori i studenti mogu koristiti ponuđene usluge besplatno, što uključuje i pristup bazama podataka kao što su EBSCO, SCOPUS, WEB OF SCIENCE. Trenutno su u toku pregovori sa Pearson izdavačkom kućom za uspostavljanje e-biblioteke. Naučno-istraživačkom radu pristupilo se sistematičnije u realnom planiranju putem imenovanja prorektora za međunarodnu saradnju i istraživanje.*

U cilju približavanja standardima Evropskog prostora visokog obrazovanja, a na inicijativu Rektorske konferencije BiH, na svim javnim univerzitetima realizira se program obuke za nastavno osoblje TRAIN (Training & Research for Academic Newcomers), namijenjen akademskom osoblju u zvanjima asistent, viši asistent i docent. Cilj programa je unapređenje znanja i vještina akademskog osoblja u okviru tri tematske cjeline: obrazovni proces (koncipiranje kurikuluma/studijskih programa i efikasnost predavanja), istraživanje (metodika istraživanja i informacijska pismenost) i razvoj komunikacijskih vještina (umrežavanje, timski rad i sl.), kako predviđa mjera **P1.4.4.** („Uspostaviti adekvatne programe za usavršavanje akademskog osoblja na institucionalnom nivou, razmotriti provođenje stručnog usavršavanja osoblja na nivou sektora, te obezbijediti potrebne resurse za to“).

Senat Sveučilišta u Mostaru je 25. 6. 2019. godine usvojio *Program cjeloživotnog učenja u području pedagoškog obrazovanja i jačanja kompetencija nastavnog osoblja Sveučilišta u Mostaru – TRAIN+ program*, kojeg su obavezni proći svi nastavnici Sveučilišta koji su u zvanju asistenta, višeg asistenta, lektora, te koji su manje od tri godine u zvanju docenta. Program sadrži obavezni modul „Metodologija istraživanja, naučno pisanje i prezentacija naučno-istraživačkih/umjetničkih rezultata. Pored toga, na ovoj VŠU redovno se održavaju radionice i simpoziji na temu naučne produkcije i publiciranja.

Plan je da pohađanje TRAIN programa bude obaveza za akademsko napredovanje i izbor u viša akademska zvanja na svim javnim univerzitetima u BiH. Program se implementira na način da univerziteti odaberu predavače koji pohađaju radionice i stiču certifikat za TRAIN obuku na matičnom univerzitetu. Osim toga na pojedinim univerzitetima realiziraju se programi kontinuirane obuke nastavnika u različitim oblastima kao npr. edukacija nastavnika i saradnika za nove metodologije učenja i ispitivanja studenata, obuke iz poznavanja stranih jezika i sl.

U kontekstu predložene mjere **P1.4.5.** da se „u skladu sa *Strategijom mobilnosti EHEA 2020 „Mobilnost za bolje učenje”* izrade dokumenti o mobilnosti“, javne VŠU imaju izrađene dokumente o mobilnosti, a čitav proces je regulisan nizom normativnih akata kojim je jasno definisan proces mobilnosti, obaveze institucije, obaveze učesnika mobilnosti, kao i priznavanje perioda provedenog u mobilnosti.

Univerzitet u Banjoj Luci i *Univerzitet u Istočnom Sarajevu* donijeli su *Strategiju internacionalizacije* i *Pravilnik o međunarodnoj razmjeni studenata i osoblja*. U novoj *Strategiji razvoja nauke i tehnologije, visokog obrazovanja i informacionog društva u RS* predviđena je mjera koja se odnosi na internacionalizaciju visokog obrazovanja, s ciljem privlačenja stranih studenata i unapređenja kapaciteta mobilnosti. Pored studijskih programa na stranim jezicima, neophodno je podstaći naučno-istraživački rad kroz učešće u međunarodnim i regionalnim programima, što također treba da se odrazi na unapređenje mobilnosti u tom segmentu u cilju jačanja kapaciteta naučno-istraživačkog razvoja u oblasti visokog obrazovanja u Republici Srpskoj, navodi se u informaciji *Ministarstva za naučnotehnološki razvoj, visoko obrazovanje i informaciono društvo RS*.

Visoka škola za finansije i računovodstvo FINra Tuzla usvojila je *Strategiju međunarodne saradnje za period 2022-2025. godine, Pravilnik o mobilnosti studenata*, te su realizovani projekti mobilnosti sa partnerskim institucijama.

Univerzitet “Džemal Bijedić” u Mostaru ima adekvatne propise iz oblasti međunarodne saradnje i internacionalizacije, prije svega *Strategiju internacionalizacije, Pravilnik o mobilnosti*, itd. *Statutom, Pravilnikom o mobilnosti i Procedurama o međunarodnoj i*

međuniverzitetskoj saradnji Univerziteta "Džemal Bijedić" u Mostaru, Odlukom o kriterijima za izbor kandidata u okviru programa Erasmus+, predviđene su procedure, odnosno odgovornosti, uloge i zadaci pri implementiranju projekata mobilnosti, pravila i procedure priznavanja perioda studiranja u inostranstvu. Procedure međunarodne i međuniverzitetske saradnje na Univerzitetu uređuju osnove vezane za inicijativu za međunarodnu i međunivezitetsku saradnju, korake za realizaciju saradnje, potpisivanje sporazuma o saradnji, uslove potpisivanja, saglasnosti za potpisivanje, diskreciono pravo rektora na potpisivanje, zakazivanje sastanaka, hijerarhiju obavještanja, dolazne i odlazne posjete, praksu dodjeljivanja poklona, slanja čestitki i politiku prihvatanja i odbijanja poziva za saradnju. Mobilnost na Univerzitetu koordinira Kancelarija za međunarodnu saradnju, koja pruža sve informacije i na raspolaganju je u svim prilikama osobama uključenim u odlazne i dolazne mobilnosti. Kancelarija za međunarodnu saradnju ima svoj stranicu na engleskom i B/S/H jezicima (<https://iro.unmo.ba/>). Također je pokrenut profil Kancelarije za međunarodnu saradnju na društvenim mrežama Facebook, LinkedIn, Instagram kao i Youtube kanal Kancelarije. Putem GatherTown aplikacije pokrenuta je i virtualna kancelarija za međunarodnu saradnju. Saraduje se i sa Unijom Studenata Univerziteta „Džemal Bijedić“ u Mostaru i BEST Mostar koji uključuju dolazne studente u vannastavne aktivnosti, itd.

*Senat Sveučilišta u Mostaru u cilju uređenja oblasti mobilnosti usvojio je: *Pravilnik o međunarodnoj mobilnosti* - kojim se regulišu procedure i postupci prilikom mobilnosti studenata, te nastavnog i administrativnog osoblja (2019.); *Pravilnik o minimalnim uslovima i postupku izbora u naučno-nastavna, umjetničko-nastavna i nastavna zvanja* (2020.) - kojim se usavršavanje u inostranstvu u trajanju od najmanje četiri sedmice navodi kao dodatni uslov za zvanje docenta, vanrednog profesora i redovnog profesora; *Odluku o usvajanju jedinstvenog obrasca Rješenja o priznavanju predmeta, ECTS bodova, ocjena i stručne prakse pri mobilnosti studenata* (2021.); kao i *Odluku o usvajanju jedinstvenog obrasca dodatka diplomi* (2021.)- prema kojoj se u dodatku diplomi evidentira realizirana mobilnost studenata.*

*Visoka škola eMPIRICA izvodi programe mobilnosti studenata, nastavnog i administrativnog osoblja u skladu sa *Pravilnikom o međunarodnoj mobilnosti Visoke škole eMPIRICA*.*

Također, jedna od prioriternih mjera razvoja visokog obrazovanja je „osigurati mogućnosti sticanja doktorskih zvanja i kroz naučno-istraživački rad, transfer znanja privredi i praksi, a ne samo putem pohađanja nastave na III ciklusu studija, te unaprijediti saradnju između VŠU i industrije u istraživanju“ (P1.4.6.).

U prostoru visokog obrazovanja BiH postoje tendencije jačeg povezivanja naučno-istraživačkog rada sa privredom i praksom, međutim realizacija ovog segmenta nije na dovoljno visokom nivou. Razlog za ovakvo stanje dijelom je uspostavljanje novog koncepta doktorskih studija, a drugi razlog je slaba povezanost visokog obrazovanja i privrede.

Sticanje doktorskih zvanja uređeno je zakonskim i podzakonskim aktima i uslovljeno je autorstvom određenog broja objavljenih naučnih radova u indeksiranim časopisima. Kroz realizaciju naučno-istraživačkih projekata omogućeno je korištenje dobijenih rezultata projekata u svrhu izrade doktorske disertacije. Projekti koji predviđaju da osim učešća VŠU budu uključena mala i srednja preduzeća, omogućili su ostvarivanje saradnje između VŠU i industrije.

PRIORITET 2: RESURSI

Prioritetna mjera **P2.1.** predviđa: „Uvesti sisteme finansiranja visokog obrazovanja zasnovane na: uspješnosti u postizanju ciljeva; socijalnoj dimenziji visokog obrazovanja; potrebi povećanja finansijske autonomije VŠU; zagaraniranosti osnovnih troškova rada, adekvatnosti i blagovremenosti u plaćanju osoblja; osiguranosti dovoljnih i pouzdanih javnih sredstava bez nadomještanja dopunskim sredstvima koje ostvare VŠU; strategijama razvoja ljudskih resursa na svim VŠU, uključujući i učenje stranih jezika; dogovorenim prioritetima za finansiranje visokog obrazovanja prema strateškim ciljevima; podsticajima VŠU za uspostavljanje partnerstva i stimulaciju donacija; identifikaciji razloga odustajanja od studija i dugih perioda za završetak studija, te praćenju zapošljavanja svršenih studenata“. S tim u vezi, javne VŠU u BiH nisu spremne na izmjenu načina finansiranja i reformu kada je riječ o ovom segmentu, na način kako to predviđa prioritetna mjera.

VŠU koje djeluju na području Hercegovačko-neretvanskog kantona finansiraju se u skladu sa pozitivnim propisima, uglavnom iz tri izvora ili tri vrste prihoda: Prihodi iz budžeta Hercegovačko-neretvanskog kantona (grant); Vlastiti prihodi (uplate studenata: školarine za redovni, vanredni studij i magistarski studij, doktorati. prihodi od prijave za ispite i indeksa, prihodi od diplomskih ispita, prihodi za održavanje, prihodi za biblioteku, prihodi za Uniju studenata) i projekti koje rade fakulteti bilo na naučno-nastavnoj ili isključivo komercijalnoj osnovi; Grantovi i donacije.

Univerzitet „Džemal Bijedić“ u Mostaru raspolaže značajnim fizičkim resursima i ljudskim potencijalom, te je uspostavio mehanizme praćenja zadovoljstva korisnika, tvrde iz ove VŠU.

Jedan od gorućih problema u cijeloj BiH jeste pad broja bruceša praćen visokom stopom ispisanih studenata za koje se pretpostavlja da studije nastavljaju u inostranstvu, što direktno utiče na smanjenje vlastitih prihoda fakulteta, akademija i univerziteta.

Evropski univerzitet „Kallos“ Tuzla, kao i Evropski univerzitet u Brčko distriktu BiH već duži niz godina zaredom primjenjuju princip finansiranja poštujući socijalnu dimenziju visokog obrazovanja, tako što se studentima državljanima BiH daje pogodnost pri studiranju u vidu popusta na prvoj godini studija za određene socijalne kategorije, kao i za one koje upišu prvu godinu Medicine ili Stomatologije.

Prema tvrdnji *Univerziteta u Zenici*, nije bilo značajnih pomaka po pitanju povećanja stavke udjela u javnim budžetima koji se izdvajaju na visoko obrazovanje i dugoročnih projiciranja dijela BDP za visoko obrazovanje, odnosno uvođenja zajedničkih principa za raspodjelu budžetskih sredstava po principu integrisanih univerziteta u Evropi. Određena povećana izdvajanja za finansiranje funkcionisanja institucija visokog obrazovanja uglavnom se odnose na plate zaposlenih, dakle ne na način kako to stoji u prioritetnoj mjeri **P2.2.** („Uvesti ili povećati udio javnog budžeta koji se izdvaja za visoko obrazovanje; dugoročno projicirati ciljani procenat BDP-a za visoko obrazovanje putem kombinacije javnih sredstava i privatnih doprinosa; razmotriti uvođenje zajedničkih principa za raspodjelu budžetskih sredstava koji koriste integrisani univerziteti u Evropi“).

Neophodno je sistematski i uporno mijenjati shvatanje nekih osnivača da je univerzitet trošak, a ne dugoročna investicija za budućnost.

Aktivnosti koje predviđa mjera **P2.3.** („Odrediti potrebne aktivnosti i vremenski okvir za postizanje reforme finansiranja visokog obrazovanja u BiH u tri faze (analiza prikupljenih podataka, odluka o metodologiji finansiranja, implementacija sa definiranim odgovornostima i vremenskim okvirom); putem koordinacije odrediti kako novi sistem provesti u praksi“) nisu određene ni tokom 2022. godine, dok su poduzete određene aktivnosti shodno mjeri **P2.4.** („Odrediti prioritete za finansiranje visokog obrazovanja u BiH prema strateškim ciljevima; uspostaviti fondove za razvoj visokog obrazovanja u BiH od strane nadležnih obrazovnih vlasti sa osnovnim ciljem da podrže dogovorene prioritete za razvoj visokog obrazovanja“).

U skladu s nadležnostima i raspoloživim sredstvima, *Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke* podržava projekte u okviru sljedećih transfera: *Transfera za implementaciju Bolonjskog procesa; Transfera za finansiranje studentskog standarda i Transfera za institucije nauke i podsticaj naučno-istraživačkog rada od značaja za FBiH.*

Fondacija za mobilnost studenata i nastavnika FBiH je prestala sa radom – Zaključak Vlade FBiH o potrebi prestanka rada Fondacije (V.broj: 634/2022 od 28. 4. 2022. godine).

Prema mjeri **P2.5.:** „Uvesti kompatibilne informacione sisteme od strane nadležnih obrazovnih vlasti u entitetima, kantonima, Brčko distriktu BiH i VŠU koji će služiti internom upravljanju visokoškolskim ustanovama, statistici na nivou oblasti, i za potrebe pružanja informacija EUROSTAT-u i EUROSTUDENT-u, itd.“, poduzete su određene aktivnosti na uvođenju informacionih sistema od strane nadležnih obrazovnih vlasti i VŠU, koji će služiti internom upravljanju visokoškolskim ustanovama i statistici.

Univerzitet u Zenici je tokom 2022. godine poduzeo aktivnosti na poslovima revidiranja postojećeg informacionog sistema i omogućavanja lakšeg upravljanja protokom informacija i vođenja relevantnih statističkih podataka.

VŠU koje djeluju na području Hercegovačko-neretvanskog kantona s velikim uspjehom koriste više informatičkih platformi za svaki segment svog rada. Potrebno je bilo razviti efikasne mehanizme prikupljanja i obrade podataka koji će omogućiti efikasno upravljanje cjelokupnim nastavno-naučnim procesima, kao i administrativnim radom. Studentski informacijski sistem, kao i posjedovanje softvera za podršku DL (engl. Distance Learning), osigurali su mnoštvo prednosti studentima i osoblju na VŠU, a DLWMS sistem se može smatrati jednim od najznačajnijih softverskih paketa koji je trenutno implementiran na nekim VŠU (*Univerzitet „Džemal Bijedić“ u Mostaru*, vidjeti str. 8), tvrde iz *Ministarstva obrazovanja, nauke, kulture i sporta Hercegovačko-neretvanskog kantona.*

Visoka škola eMPIRICA posjeduje informacioni sistem zasnovan na standardima ISO i MOREQ, tvrde iz ove VŠU.

Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta Hercegovačko-neretvanskog kantona aktivnim dijalogom sa menadžmentima VŠU nastoji identificirati prioriteta područja za svaku pojedinu VŠU na području ovog kantona, te osigurati konsultacije sa socijalnim partnerima, poslodavcima i širom javnosti da bi se sinergijskim djelovanjem jasno odredili realni ciljevi i potrebni resursi za implementaciju istih, a u skladu sa mogućnostima Vlade Hercegovačko-neretvanskog kantona finansiraju se javne VŠU.

PRIORITET 3: POVEZANOST TRŽIŠTA RADA I VISOKOG OBRAZOVANJA

Kako to predviđa prioritarna mjera **P3.1.:** „Modernizirati postojeće i povećati broj studijskih programa za kvalifikacije koje se traže na tržištu rada; izraditi savjete o karijeri i javno promovirati informacije kao stimulans na upis za tražene kvalifikacije; obezbijediti stipendije za deficitarne studijske programe; ograničiti broj studenata na programima gdje je došlo do hiperprodukcije kadra; jasno definirati ciljeve koje VŠU trebaju realizirati u odnosu na tržište rada, kao i indikatore postignuća; harmonizirati nova zvanja kako bi se mogla bez problema koristiti na cijeloj teritoriji BiH“, javni univerziteti konstantno rade na unapređenju studijskih programa, i na uvođenju novih studijskih programa koje zahtijeva tržište rada, međutim realizacija te aktivnosti zavisi od raspoloživih novčanih sredstava, kao i raspoloživosti nastavnog kadra.

Podršku povezivanju tržišta rada i obrazovanja u FBiH pruža *Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke* koje svake godine dodjeljuje grantove za projekte namijenjene ovom području. U okviru *Transfera za implementaciju Bolonjskog procesa* realiziraju se dva programa od kojih se jedan odnosi na „*Podršku javnim visokoškolskim ustanovama za projekte povezivanja s potrebama tržišta rada za studijske programe I i II ciklusa studija*“. Raspoloživim sredstvima ovo ministarstvo podržava šest javnih VŠU u nastojanjima da implementiraju kvalitetne projekte povezivanja s potrebama tržišta rada na način da studente osposobe i pripreme za tržište rada i/ili nastavak školovanja.

U okviru navedenog programa, od 2022. godine, *Mašinski fakultet Univerziteta u Tuzli* učestvuje u realizaciji projekta „*Opremanje edukacijskog projektnog biroa Laboratorijskog kompleksa Mašinskog fakulteta Univerziteta u Tuzli*“ Realizacija projekta je u toku.

Evropski univerzitet „Kallos“ Tuzla već dugi niz godina uspješno spaja privredu i praksu sa visokim obrazovanjem, ima preko 90 zaključenih sporazuma o poslovno-tehničkoj i akademskoj saradnji sa raznim privrednim i drugim subjektima i redovno inovira svoje studijske programe. Tako gdje je došlo do hiperprodukcije kadra, ili gdje se pokazalo da ne vlada interes za takve programe, Univerzitet je uvodio moratorijume na upis. Navedena praksa prisutna je i na *Evropskom univerzitetu Brčko distrikt BiH*, na kojem je formiran i Univerzitetski centar za razvoj vještina i karijere, pri kojem se izvodi 7 programa za sticanje neformalnog obrazovanja u smislu cjeloživotnog učenja.

Visoka škola za finansije i računovodstvo FINra Tuzla je realizovala procedure za uspostavu novih studijskih programa za kvalifikacije koje se traže na tržištu rada, te licencirala tri nova studijska programa. Organizovana je Alumni asocijacija FINra, i imenovani su predstavnici FINra za podršku razvoja Alumni asocijacije.

Ministarstvo za obrazovanje nauku, kulturu i sport Zeničko-dobojskog kantona je donijelo *Pravilnik o uvođenju novog studijskog programa* („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“ broj 10/19), kojim je propisan postupak podnošenja i sadržaj zahtjeva za uvođenje novog studijskog programa na univerzitetima i visokim školama u Zeničko-dobojskom kantonu, te je na taj način pojednostavljen i unificiran postupak uvođenja novih studijskih programa. Revidiranje nastavnih planova i programa pojedinih studijskih programa i uvođenje novih na Univerzitetu u Zenici se rade s ciljem bolje povezanosti s tržištem rada i odgovora na zahtjeve istog. U istom cilju je osnovan i *Centar za energetske efikasnost* čija je uloga saradnja sa kompanijama i pripremanje aplikacija za domaće i međunarodne programe finansiranja projekata. Konferencije koje se pripremaju na Univerzitetu u Zenici uveliko pomažu

povezivanje tržišta rada i visokog obrazovanja jer se većina prezentovanih radova na domaćim i inostranim konferencijama radi u saradnji sa kompanijama i provode zajednička istraživanja, koristeći kapacitete kompanija i Univerziteta.

Odlukom *Senata Sveučilišta u Mostaru*, na sjednici održanoj 23. 2. 2022. godine, pokrenuta je revizija svih studijskih programa 1. i 2. ciklusa na Sveučilištu, kojoj je jedan od ciljeva uključivanje ili unapređenje praktičnog rada. Zaključno sa sjednicom Senata, održanoj 26. 4. 2023. godine, usvojena su 124 revidirana nastavna plana i programa postojećih studijskih programa, na kojima je unapređen praktični rad i praksa.

Na *Senatu Sveučilišta u Mostaru* 2. 6. 2021. godine usvojen je *Pravilnik o dualnom obrazovanju na Sveučilištu u Mostaru*, kojim se otvara mogućnost pokretanja studijskih programa po dualnom modelu.

Visoka škola eMPIRICOM je, u saradnji sa IT kompanijama u BiH, kreirala inovativni studijski program sa četiri usmjerenja za kvalifikacije u oblasti IT koje su najviše tražene na tržištu rada. Visoka škola eMPIRICOM se u izvođenju studijskog programa koristi iskustvima stručnjaka iz prakse kao predavača, te ima obavezan predmet *Praktično obrazovanje*, u okviru kojeg student provede 235 (4-godišnji studij), odnosno 105 (3-godišnji studij) sati rada u realnom sektoru.

Prilikom razvoja programa na *Univerzitetu SSST* oslanjaju se na najnovije trendove koji se praktikuju na velikim univerzitetima širom Evrope i Sjedinjenih Američkih Država. Studenti stiču znanja ne samo u svojoj oblasti, već i u drugim relevantnim oblastima i predmetima. Praktični kursevi se obično nude tokom treće i četvrte godine. Praktična nastava u zdravstvenim ustanovama izvodi se od treće do šeste godine studija, u skladu sa satima predviđenim programom predmeta. Prilikom izrade kurikuluma oslanjaju se na povratne informacije studenata koje se odnose na relevantnost predmeta i njegovu povezanost sa predmetima iz prethodnih godina.

Dijalog između poslodavaca, zavoda za zapošljavanje, privrednih komora i institucija visokog obrazovanja, kako ga predviđa mjera **P3.2.** („Uspostaviti konsultativne konzorcije na svim VŠU (poslodavci, zavodi za zapošljavanje, privredne komore, dr.) kako bi koordinirali svoje strateške ciljeve“), uglavnom koordiniraju entitetske/kantonalne vlasti i to prilikom kreiranja novih strateških razvojnih pravaca i politika. Na javnim univerzitetima nije uobičajena praksa da postoje ovakve vrste konsultativnih konzorcijuma, prije svega jer je teško održati kontinuitet sastava ovakvih tijela, zbog čega univerziteti praktikuju drugi oblik saradnje, a to je održavanje sastanaka sa navedenim grupacijama i rad kroz određene zajedničke projekte i radne sastanke.

Univerzitet u Tuzli je tokom 2022. godine uspostavio saradnju sa Kantonalnom privrednom komorom Tuzla, te potpisao sporazum o saradnji Grupacije poslodavaca Tuzlanskog kantona pri Udruženju poslodavaca FBiH. Sporazum predviđa više praktičnog rada za studente kod poslodavaca, rad na zajedničkim projektima, zajedničko apliciranje na javne pozive za projekte, organizaciju seminara, konferencija itd.

VŠU i njihove članice koje djeluju na području Hercegovačko-neretvanskog kantona imaju znatan broj potpisanih ugovora, sporazuma, i sl. sa firmama iz okruženja, institucijama, vladinim i nevladinim organizacijama, i sl. Zajedno sa okolinom nastoji se osigurati da nastavni planovi i programi koji se izučavaju na članicama VŠU prate tehničko-tehnološki razvoj privrede u cjelini i kroz saradnju VŠU sa privredom osigurati vitalni izvor informacija za njihove revizije i razvoj. Procedurom za izradu novog studijskog programa, na nekim VŠU, kao

i prijedlogom Procedure za inoviranje i vrednovanje studijskog programa nastoji se osigurati participacija predstavnika poslovnog okruženja, već od 2013. godine. Kao članovi Komisije prilikom izrade novog studijskog programa bilo kojeg ciklusa studija predstavnici poslovnog okruženja uključeni su u Komisiju koju imenuje Senat visokoškolske ustanove s ciljem izrade elaborata novog studijskog programa. Predstavnici poslovnog okruženja se nalaze i u Odboru za kvalitet na nekim visokoškolskim ustanovama i u timovima za osiguranje kvaliteta na fakultetima i studijima visokoškolskih ustanova, tvrde iz nadležnog ministarstva.

Na Sveučilištu u Mostaru djeluje Karijerno savjetovalište za studente i buduće studente, te alumni klubovi na svim organizacionim jedinicama zajedno sa sveučilišnim alumni koordinatorom. Na Senatu je 23. 2. 2022. usvojen novi *Pravilnik o postupku donošenja novih i revizije postojećih studijskih programa*, kojim su definisani obrasci za nastavni plan, nastavne programe, te sadržaj i struktura nastavnog plana i programa, koji su jedinstveni na nivou Sveučilišta u Mostaru, koji su objavljeni na web stranicama Sveučilišta i organizacionih jedinica. Prema navedenom *Pravilniku* predstavnik privrede je član svake komisije za izradu nastavnog plana i programa, te je obavezno provesti javnu raspravu na temu prijedloga nastavnog plana i programa.

Centar za poslovnu izvrsnost IUS-a BECIUS potpisao je strateško partnerstvo sa devet renomiranih firmi u kontekstu unapređenja dualnog stručnog obrazovanja i jačanja kompetencija. Struktura predavača i studenata IUS-a oslikava međunarodni karakter djelovanja usmjeren ka povećanju konkurentnosti, inovativnosti, digitalizacije i dekarbonizacije. Studenti prolaze obrazovni proces na engleskom jeziku koji je kombinacija teoretske nastave, praktičnog rada u vrhunski opremljenim laboratorijama i prakse u firmama. Na IUS-u se već nekoliko godina postavljaju ciljevi iz segmenta primjene UN-ovih ciljeva održivog razvoja (SDG) i oni su sastavni dio strateških dokumenata. Naučna istraživanja su usmjerena i na stalna preispitivanja nastavnih programa i usklađivanja sa potrebama privrede i najboljim svjetskim praksama.

Radeći na implementaciji *Prioriteta za razvoj visokog obrazovanja u BiH*, povezanost tržišta rada i visokog obrazovanja na *Univerzitetu SSST*, konkretno *Fakultetu za kompjuterske nauke i informacione sisteme* ogleda se u izvođenju nastave i vježbi gdje je angažovano akademsko osoblje iz pripadajućih naučnih oblasti. Kompetencije profesora na *Univerzitetu SSST* privukle su pažnju i priznanja na globalnom nivou, posebno u informatici, kompjuterskoj grafici, statistici, obradi signala, menadžmentu u zdravstvu, psihologiji, stranim jezicima. Povezanost *Univerziteta SSST/Fakulteta za kompjuterske nauke i informacione sisteme* sa tržištem rada ogleda se i kroz realizaciju uspješnih ugovora, odnosno memoranduma o međusobnoj saradnji sa firmama raznih profila kao što su gaming studio, IT kompanije, razna udruženja, itd. *Fakultet za kompjuterske nauke i informacione sisteme* ima uspješnu saradnju sa svim najvećim IT firmama koje posluju u zemlji, radi obavljanja studentske prakse i praktičnih vježbi iz predmeta. Nastava se obavlja u obliku predavanja, te praktičnog rada studenata (praktična nastava) i konsultacija. Praktičnom nastavom na studijskim programima smatraju se vježbe, laboratorijski rad, radionice, stručna praksa, i drugi oblici nastave koji omogućavaju sticanje adekvatnih praktičnih znanja i vještina. Znanje se stiče i integriše tokom cijelog ciklusa studija.

U skladu sa mjerom **P3.3.**: „Istraživačkom radu i inovacijama na VŠU dati visok prioritet - što treba biti podržano od vlada - te fokusirati inovacije na prioritetna područja (nove industrije, Horizon 2020, itd.); značajno povećati nivo prakse i primjene naučenog, posebno u programima vezanim za struke i industriju, koristeći pri tome i iskustva stručnjaka iz privrede kao predavača; izgraditi programe cjeloživotnog učenja na svim VŠU koji uključuju i stručno usavršavanje“,

Strategijom razvoja Univerziteta u Tuzli za period 2021.-2027. godine utvrđeni su ciljevi unapređenja usmjerenosti Univerziteta ka okruženju, posebno privredi.

Programi cjeloživotnog učenja provode se na nivou *Sveučilišta u Mostaru* i na nivou organizacionih jedinica. Posljednjom revizijom nastavnih planova i programa postojećih studijskih programa (februar 2022.- april 2023. godine) unapređen je praktični rad i praksa.

U kontekstu mjere **P3.4.**: „Unaprijediti zakonodavstvo i praksu u oblasti priznavanja visokoškolskih kvalifikacija u svrhu zapošljavanja; inicirati rješavanje problema zloupotrebe neplaćenog privremenog rada, mita i korupcije pri zapošljavanju; inicirati i izraditi propise za jednake mogućnosti pri zapošljavanju.“ iz Centra za informisanje i priznavanje dokumenata u oblasti visokog obrazovanja (u daljem tekstu: CIP) naglašavaju da su u 2022. godini izdate *Preporuke o priznavanju specifičnih oblika učenja* („Službeni glasnik BiH“, broj 69/22). U skladu s Lisabonskom konvencijom o priznavanju visokoškolskih kvalifikacija, navedene Preporuke uzimaju u obzir činjenicu da zajednički razvoj priznavanja specifičnih oblika učenja doprinosi unapređenju internacionalizacije VŠU u BiH i imaju za cilj da olakšaju i unaprijede priznavanje kvalifikacija u svrhu nastavka obrazovanja. Drugi cilj ovih preporuka je da nadležni organi za akademsko priznavanje u BiH prihvate prakse priznavanja specifičnih oblika učenja i doprinesu usklađivanju zakonskih i podzakonskih akata s odredbama Lisabonske konvencije o priznavanju i njezinih pratećih dokumenata.

Kroz realizaciju projekta *PARTISH – „Razvoj vanrednih i studija kratkog ciklusa na visokoškolskim ustanovama u BiH“* (januar 2021. – januar 2024. godine) nastoji se unaprijediti visoko obrazovanje i promovisati orijentisanost ka cjeloživotnom učenju u BiH, kroz razvoj vanrednih studija (*part-time*) i studija kratkog ciklusa (*short-cycle*), stvoriti pravni okvir za uvođenje kratkih ciklusa, te dati preporuke VŠU za implementiranje vanrednih studija i studija kratkog ciklusa u cijeloj BiH, u svrhu zadovoljenja potreba i interesa VŠU, studenata, kao i privrednog sektora. Projektni tim, osim CIP-a, čini pet javnih univerziteta iz BiH: Univerzitet u Sarajevu, Univerzitet u Istočnom Sarajevu, Univerzitet u Tuzli, Sveučilište u Mostaru, Univerzitet u Zenici, partner iz Republike Srbije: Univerzitet u Novom Sadu, četiri partnera iz zemalja Evropske unije: Riga Medical College of the University of Latvia, Tallin University, University of Montpellier, Viša strukovna škola Academia Maribor, četiri nadležne obrazovne vlasti iz BiH: Ministarstvo za naučnotehnološki razvoj, visoko obrazovanje i informaciono društvo RS, Ministarstvo za nauku, visoko obrazovanje i mlade Kantona Sarajevo, Ministarstvo za obrazovanje, nauku, kulturu i sport Zeničko-dobojskog kantona, Ministarstvo obrazovanja i nauke Tuzlanskog kantona, te privredne komore FBiH i RS-a.

IPA projekat „Obrazovanje za zapošljavanje u Bosni i Hercegovini“ (septembar 2020. – mart 2023. godine) bio je usmjeren na pružanje podrške BiH u povećanju odgovora obrazovnog sektora na potrebe tržišta rada uz napore za povećanje institucionalnih kapaciteta unutar obrazovnog sektora na svim nivoima. Imao je za cilj da se u okviru četiri komponente: 1: Tranzicija iz obrazovanja na posao; 2: Osiguranje kvaliteta u visokom obrazovanju; 3: Reforma inicijalnog obrazovanja nastavnika; 4: Razvoj ljudskih resursa u obrazovnom sektoru, poveća relevantnost obrazovanja za tržište rada kroz razvoj karijernog usmjerenja i kvalitet kvalifikacija u visokom obrazovanju, te povećanje kapaciteta ljudskih resursa na svim nivoima obrazovanja.

PRIORITET 4: STANDARDI KVALIFIKACIJA

U kontekstu implementacije prioritetne mjere **P4.1.** („Implementirati Akcioni plan za izradu i provedbu Kvalifikacijskog okvira u BiH za period 2014-2020; koristiti Priručnik za dalji razvoj i upotrebu standarda kvalifikacija i zanimanja u BiH, Vodič o sticanju i korištenju akademskih i naučnih zvanja u BiH, Vodič dobre prakse za izradu nastavnih planova i programa; uvesti praksu kontinuiranog stručnog usavršavanja akademskog i administrativnog osoblja na VŠU“), primarnim se smatra implementiranje Akcionog plana za izradu i provođenje kvalifikacijskog okvira u BiH za period 2014-2020, korištenje Priručnika za izradu i upotrebu standarda kvalifikacija i zanimanja u BiH, Vodiča o sticanju i korištenju akademskih i naučnih zvanja u BiH, Vodiča dobre prakse za izradu nastavnih planova i programa, te uvođenje prakse kontinuiranog stručnog usavršavanja akademskog i administrativnog osoblja na VŠU.

Ministarstvo civilnih poslova BiH, iako bez direktnih nadležnosti u oblasti obrazovanja, a samim tim i bez finansijskih sredstava koja bi se koristila za bilo kakve aktivnosti u oblasti obrazovanja, nastoji kroz planiranje, implementaciju, te održivost EU i drugih projekata realizovati određene mjere definisane navedenim Akcionim planom, a sve s ciljem razvoja i usklađivanja visokog obrazovanja u BiH sa politikama, ciljevima i prioritetima Evropskog prostora visokog obrazovanja, Kvalifikacijskim okvirom evropskog prostora visokog obrazovanja (QF-EHEA) i Evropskim kvalifikacijskim okvirom za cjeloživotno učenje (EQF). Tako su se kroz realizaciju IPA projekata poduzimale aktivnosti na implementaciji Akcionog plana za izradu i provođenje kvalifikacijskog okvira u BiH za period 2014-2020, razvijali elementi kvalifikacijskog okvira u BiH, standardi zanimanja, standardi kvalifikacija, te nastavni planovi i programi bazirani na ishodima učenja i usklađeni sa potrebama tržišta rada.

Osnovna svrha kvalifikacijskog okvira je povezivanje osiguranja kvaliteta, priznavanja kvalifikacija i stvaranja novih kvalitetnih kvalifikacija, baziranih na ishodima učenja, koje će biti priznate i prepoznate na tržištu rada BiH i Evropske unije. Period implementacije Akcionog plana za izradu i provođenje kvalifikacijskog okvira u BiH za period 2014-2020 je istekao 31. 12. 2020. godine, stoga je Ministarstvo civilnih poslova, početkom 2021. godine, predložilo Vijeću ministara BiH produženje istog do 2024. godine. Međutim, na 57. sjednici Vijeća ministara BiH, održanoj 9. 11. 2022. godine, Prijedlog odluke o izmjenama Odluke o usvajanju Akcionog plana za izradu i provođenje kvalifikacijskog okvira u BiH za period 2014.-2020. godine nije usvojen.

U okviru *Transfera za implementaciju Bolonjskog procesa, poseban program Federalnog ministarstva obrazovanja i nauke* odnosi se na podršku javnim VŠU za projekte osiguranja kvalitete studijskih programa I i II ciklusa studija. Raspoloživim sredstvima Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke podržava šest javnih VŠU u FBiH u nastojanjima da implementiraju projekte u svrhu poboljšanja kvalitete koja će dovesti do akreditacije studijskih programa.

Senat Univerziteta u Tuzli 2022. godine usvojio je *Odluku o dopuni Odluke o utvrđivanju posebnih uslova za izbor u akademska zvanja na Univerzitetu u Tuzli*, kojom se bliže definiiraju odgovarajući naučni/stručni stepeni i nazivi prilikom izbora nastavnika i saradnika.

Usvojene su izmjene i dopune *Pravilnika o usvajanju novih studijskih programa*, izmjene nastavnog plana i programa i silabusa, kao i *Politika zapošljavanja i profesionalnog razvoja za akademsko i administrativno osoblje na Visokoj školi za finansije i računovodstvo FINra Tuzla*.

Nove studijske programe, izmjene i vrednovanje postojećih *Univerzitet „Džemal Bijedić“ u Mostaru* vrši prema usvojenim i transparentnim procedurama.

Prema novom *Pravilniku o postupku donošenja novih i revizije postojećih studijskih programa Sveučilišta u Mostaru* (2022.) nastavni planovi i programi obavezno sadrže način na koji su ishodi učenja povezani sa standardom kvalifikacije, matricu ishoda učenja u kojima su ishodi učenja na nivou studijskog programa povezani s ishodima učenja obaveznih predmeta.

U *Vodiču za izradu nastavnih planova i programa na Sveučilištu u Mostaru* (2022.) pojašnjava se metodologija izrade pojedinih elemenata nastavnih planova i programa, dok je u *Priručniku o sticanju nastavničkih kompetencija na Sveučilištu u Mostaru* (2023.), između ostalog, pojašnjen način na koji je 57 studijskih programa koji obrazuju buduće profesore, nastavnike, učitelje i odgajatelje povezano sa standardom zanimanja/kvalifikacije nastavnika.

Shodno prioritetoj mjeri **P4.2.** („Predvidjeti posebnu budžetsku stavku za inovacije nastavnih planova i programa na javnim VŠU; uspostaviti mehanizme za konsultacije sa studentima i subjektima poslovnog okruženja o izradi programa i pratiti realizaciju promjena; obezbijediti podršku nadležnih obrazovnih vlasti i Agencije za razvoj visokog obrazovanja i osiguranja kvaliteta BiH i Agencije za akreditaciju visokoškolskih ustanova RS³ u primjeni kriterija i standarda za izradu i odobravanje studijskih programa i njihovo mjesto u procesu internog osiguranja kvaliteta;“), sa *Univerziteta u Zenici* napominju da su sve revizije nastavnih planova i programa i izrada elaborata za osnivanje novih studijskih programa rađeni prema utvrđenim procedurama za pokretanje inicijative i izradu navedenih dokumenata. Svi prijedlozi se rade na unificiranim obrascima za pripremu elaborata koji su usaglašeni sa Ministarstvom obrazovanja Zeničko-dobojskog kantona. Prije izrade elaborata vršene su konsultacije i razgovori sa zavodima za zapošljavanje, tržištem rada, forumom stakeholdera i alumni asocijacijama pojedinih fakulteta s ciljem pripreme što kvalitetnijih elaborata koji će zadovoljiti potrebe društveno-ekonomskog okruženja. U periodu nakon prethodne institucionalne akreditacije, pa tako i u 2022. godini, kontinuirano su realizirane aktivnosti u skladu sa preporukama Komisije koja je provela prethodnu institucionalnu akreditaciju (reakreditaciju). To se prvenstveno odnosilo na uvođenje studentske prakse i njeno vrednovanje u okvirima nastavnih planova i programa studijskih programa.

Univerzitet u Tuzli važećim Procedurama donošenja i evaluacije studijskih programa osigurava da svaki studijski program bude osmišljen sa dva izlaza - za tržište i za nastavak obrazovanja, kako je predviđeno prioritetoj mjerom **P4.3.** „(a) Osigurati da svaki studijski program bude osmišljen sa dva izlaza – za tržište i za nastavak obrazovanja; b) Identificirati srednjoročne i dugoročne efekte primjene revidiranih nastavnih planova i programa za akademske strukture, resurse, proces osiguranja kvaliteta i dugoročnu infrastrukturu“ što je i naznačeno u dodatku diplomi koji se izdaje po završetku studijskog programa svih ciklusa studija koji se realiziraju na Univerzitetu u Tuzli, što je karakteristično kako za Evropski univerzitet „Kallos“ Tuzla, tako i za Evropski univerzitet Brčko distrikt BiH.

Statutom *Sveučilišta u Mostaru* i internim sistemom za osiguranje kvaliteta definisana je periodična revizija nastavnih planova i programa, te periodična evaluacija studijskih programa,

³ U *Prioritetima za razvoj visokog obrazovanja u Bosni i Hercegovini za period 2016.-2026.* usvojenim 2016. godine, definisana je citirana prioritetoj mjera P4.2. koja se jednim dijelom odnosi na Agenciju za akreditaciju visokoškolskih ustanova Republike Srpske. Agencija za akreditaciju visokoškolskih ustanova Republike Srpske je transformisana u Agenciju za visoko obrazovanje Republike Srpske 2020. godine.

u kojima se prate i analiziraju podatci o studentima, nastavnicima, resursima i studijskim programima.

Visoka škola eMPIRICOM također ima utvrđene procedure donošenja i evaluacije studijskih programa usmjerene prema izlazima - za tržište i za nastavak obrazovanja.

Pravilnikom IUS-a o studiranju na drugom ciklusu studija omogućeno je da svaki studijski program (osim programa koji se odnose na nastavničke smjerove) ima dva „izlaza“, i to: za uključenje na tržište rada i za nastavak obrazovanja.

U kontekstu mjere **P4.4.** („Unaprijediti zakonodavstvo i praksu u oblasti priznavanja kvalifikacija u svrhu zapošljavanja ili nastavka školovanja“), *Agencija za visoko obrazovanje RS* je poduzela aktivnosti na izradi novog *Pravilnika o postupku priznavanja strane visokoškolske kvalifikacije*⁴ s ciljem smanjenja visine naknade za provođenje postupka priznavanja sa 300,00 na 150,00 KM, kao i radi omogućavanja provođenja postupka priznavanja za potvrde i uvjerenja o završenom studiju. Navedenim Pravilnikom se predviđa i potpuno oslobađanje od plaćanja naknade sljedećim kategorijama stanovništva: 1) Osobama do 26 godina starosti bez oba roditelja; 2) Osobama sa invaliditetom od I do IV kategorije; 3) Djeci poginulih boraca; 4) Djeci ratnih vojnih invalida od I do IV kategorije. Također, olakšan je postupak podnošenja zahtjeva, jer je obim tražene dokumentacije smanjen.

Pravilnikom o priznavanju inostranih obrazovnih kvalifikacija („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“, broj 7/19) u Zeničko-dobojskom kantonu uređeni su: uslovi, načini, postupak, minimalni kriteriji i organi za provođenje postupka priznavanja inostranih visokoškolskih obrazovnih kvalifikacija i perioda studija, kao i svih drugih vidova obrazovanja, što uključuje i priznavanje prethodnog učenja. Cilj Pravilnika je olakšavanje međunarodne mobilnosti, unapređenje i olakšavanje postupka priznavanja različitih vidova obrazovanja, tvrde iz *Ministarstva za obrazovanje, nauku, kulturu i sport Zeničko-dobojskog kantona*.

U kontekstu prioritetne mjere **P4.5.** („Uspostaviti standarde kvalifikacija u skladu sa Osnovama kvalifikacijskog okvira u BiH i Akcionim planom za izradu i provedbu Kvalifikacijskog okvira u BiH za period 2014.-2020.“), važno je istaći da je većina reformskih projekata u visokom obrazovanju vezana za osiguranje kvaliteta i izradu novih studijskih programa. Vodič dobre prakse za izradu studijskih programa (2011) u primjeni je širom BiH. Kroz zajednički projekat Evropske unije i Vijeća Evrope „Strateški razvoj visokog obrazovanja i standarda kvalifikacija“ izrađeni su obrasci standarda kvalifikacija i standarda zanimanja, te je razvijeno nekoliko standarda kvalifikacija i standarda zanimanja iz različitih naučnih oblasti (poljoprivreda i prerada hrane, mašinstvo, informacione i kompjuterske tehnologije, ekonomija, obrazovanje nastavnika, biomedicina i zdravstvo, prirodne, tehničke, biotehničke, društvene i humanističke nauke). Priručnik za izradu i provođenje standarda kvalifikacija i zanimanja u BiH (2015) također je u upotrebi. Standardi kvalifikacija zasnovani su na ishodima učenja, a neki od njih razvijeni su za sva tri ciklusa visokog obrazovanja. Ishodi učenja su sastavni dio nastavnog plana i programa mnogih VŠU.

Senat Sveučilišta u Mostaru je 8. 7. 2021. godine donio *Odluku o usvajanju jedinstvenog obrasca dodatka diplomi*, kojom je utvrđeno navođenje nivoa kvalifikacije prema Osnovama kvalifikacijskog okvira u BiH u dodatku diplomi.

⁴ Pravilnik o postupku priznavanja strane visokoškolske kvalifikacije donesen je u aprilu 2023. godine.

Ishodi učenja definisani na nivou *IUS*-a kontinuirano se usklađuju sa generičkim deskriptorima kvalifikacijskih nivoa sadržanim u Osnovama kvalifikacijskog okvira u BiH.

Univerzitet SSST implementira Okvir za visokoškolske kvalifikacije u Engleskoj, Velsu i Sjevernoj Irskoj (FHEQ), što znači da je FHEQ referentna tačka za SSST module i specifikacije programa. FHEQ kvalifikacioni okvir se stoga koristi u pripremi specifikacija pojedinačnih modula u smislu ciljeva, planiranih ishoda učenja, prenosivih vještina, strategija učenja i podučavanja, praktičnih vještina i kriterija ocjenjivanja. FHEQ ima pet nivoa, od kojih su tri dodiplomski. Samo nivoi 4, 5 i 6 su relevantni za osnovne diplome.

Sporazumom potpisanim 2004. godine između *Univerziteta Buckingham* i *Univerziteta SSST* identificirani su zajednički ciljevi jačanja međunarodnih profila ovih institucija, obogaćivanja akademskih programa i pružanja većih mogućnosti i pogodnosti studentima. Ova stalna saradnja zahtijeva da *Univerzitet SSST* ispuni ne samo bosanskohercegovačke nego i akademske smjernice i predavačke standarde *Univerziteta Buckingham* i Ujedinjenog Kraljevstva. Ti standardi, između ostalog, podrazumijevaju anonimnost ispitne procedure, veliki omjer broja osoblja u odnosu na broj studenata, kao i razmjenu nastavnih planova između ove dvije institucije. *Univerzitet Buckingham* potvrđuje, nadgleda i provjerava dodiplomske i postdiplomske akademske programe koje nudi *Univerzitet SSST*, te dodjeljuje britanske diplome studentima koji završe *Univerzitet SSST*. Dva fakulteta *Univerziteta SSST* - Sarajevo Film Academy i Sarajevo Medical School, imaju posebne aranžmane u pogledu saradnje sa više internacionalnih škola i medicinskih ustanova. U okviru saradnje sa *Univerzitetom Buckingham*, *Univerzitet SSST* je jedini univerzitet u regiji jugoistočne Evrope kojeg nadgleda Agencija za osiguranje kvaliteta Ujedinjenog Kraljevstva (QAA), čime se osiguravaju transparentnost i najviši standardi predavanja i ispitnih procedura.

Prema QAA okviru za visokoškolske kvalifikacije, na *Fakultetu za političke nauke i međunarodne odnose* i *Fakultetu za ekonomiju* dodiplomski program je pozicioniran na FHEQ nivou 6. Deset predmeta (bez jezika i informatike) koji se pohađaju u prva tri semestra su na nivou 4. Dvanaest predmeta koji se polažu od 4. do 6. semestra su na nivou 5, a osam predmeta u zadnja dva semestra su na nivou 6.

Predmetni profesori podučavaju studente kako da kritički analiziraju materijal, angažuju se na nezavisnom istraživanju i preuzmu inicijativu za vlastito učenje, tako da do 4. godine studenti imaju intelektualne vještine i attribute FHEQ nivoa 6. To znači da su studenti treće i četvrte godine u stanju da kritički pregledaju, konsoliduju i prošire sistematsko i koherentno znanje.

Svi programi *Univerziteta SSST* su u skladu sa Evropskim sistemom prenosa i akumulacije bodova (ECTS).

PRIORITET 5: STUDENTSKO ISKUSTVO

Pristup visokom obrazovanju je jednak za sve u BiH, kako i nalaže prioritarna mjera **P5.1**. („Postaviti ciljeve o jednakosti pristupa visokom obrazovanju pripadnika ciljnih grupa; dodijeliti posebnu stavku budžeta za VŠU sa ciljem osiguranja stipendija za njih (npr. prilagođeni nastavni plan i program za ove grupe“). Osnovni uslov za upis na bilo koji studijski program VŠU je završeno četverogodišnje srednjoškolsko obrazovanje. Također, u potpunosti je omogućen pristup visokom obrazovanju i osobama sa invaliditetom, uz konstantna nastojanja VŠU da uklone sve fizičke barijere i olakšaju studij ovoj grupaciji studenata. Na VŠU postoje

centri za podršku studentima sa invaliditetom koje koordiniraju aktivnosti vezane za ovu grupaciju studenata, a koji su uglavnom uspostavljeni implementacijom više međunarodnih projekata, fokusiranih na uključenost ove grupacije u visoko obrazovanje.

Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta Hercegovačko-neretvanskog kantona, na službenoj internet stranici objavljuje sve mogućnosti studenata da ostvare stipendiju ili da učestvuju u razmjeni studenata i nastavnog osoblja. Uposlenicima VŠU se sufinansira dio školarine na III ciklusu, a učenicima generacije na I ciklusu (Univerzitet „Džemal Bijedić“ u Mostaru). Ministarstvo subvencionira plaćanje studentskih domova kao i izgradnju i proširenje kapaciteta studentskih domova, učestvuje i podržava organizaciju i održavanje konferencija, radionica, seminara i drugih oblika razmjene dobrih iskustava i praksi svih ključnih aktera u visokom obrazovanju. Konstantno se promovišu VŠU u smislu povećanja upisa na fakultete i univerzitetske studije ali i sa ciljem povećanja obuhvata stanovništva visokim obrazovanjem.

Na *Sveučilištu u Mostaru* djeluje Ured za studente s invaliditetom, a Odlukom Senata Sveučilišta u Mostaru od 25. 3. 2022. godine djeluje Fondacija SUM - Fond za socijalno ugrožene studente.

Evropski univerzitet „Kallos“ Tuzla i *Evropski univerzitet u Brčko distriktu BiH* stipendiraju studente državljanke BiH na pojedinim studijskim programima, dok *Visoka škola za finansije i računovodstvo FINra Tuzla* ima usvojen Program interaktivnog i individualnog pristupa studentima.

Nakon rezultata prijemnih testova, *IUS* je dodijelio 159 individualnih stipendija za 2022.- 2023. studijsku godinu maturantima koji dolaze iz Bosne i Hercegovine. Stipendije podrazumijevaju popuste na školarinu u rasponu od 10 do 100% po osobi.

U kontekstu prioritete mjere **P5.2.** („Povećati obuhvat visokim obrazovanjem; uvesti i/ili povećati sufinansiranje troškova studija na II i III ciklusu; uspostaviti odgovarajući omjer broja studenata i profesora; osigurati kvalificiranost i redovno izvršavanje obaveza akademskog i drugog osoblja; uvesti moderne načine podučavanja usmjerene na studenta i unaprijediti kvalitet nastave i mjeriti zadovoljstvo studenata; uspostaviti transparentne žalbene procedure; konstruktivno odgovarati na nezadovoljstvo studenata; ugraditi poduzetničke vještine u nastavne planove i programe; unaprijediti efikasnost ishoda VŠU, uključujući dužinu studiranja i zapošljivost svršenih studenata; uspostaviti centralnu evidenciju na VŠU i kod nadležnih obrazovnih vlasti stope ispisa, prelaska u druge institucije i dužine studiranja“), upisne kvote na javne univerzitete određuju vlade entiteta RS i kantona. Vlade su te koje određuju i način finansiranja studenata u okviru odobrenih upisnih kvota. Odgovarajući omjer broja studenata i profesora je definisan, ali nije svuda uspostavljen. Na većini univerziteta određen je minimalan broj upisanih studenata da bi nastava na studijskom programu bila pokrenuta, osim na sudijskim programima značajnim za očuvanje nacionalnog identiteta.

Na *Senatu Sveučilišta u Mostaru*, 23. 9. 2020. godine usvojen je, te u štampanom i u e-izdanju objavljen, *Priručnik za osiguranje kvaliteta na Sveučilištu u Mostaru*, u kojem je definisana metodologija prikupljanja i obrade podataka na nivou Sveučilišta, te indikatori kvalitete. Podaci koji se prate u skladu s navedenim *Priručnikom* koriste se prilikom revizije nastavnih planova i programa, periodične (samo)evaluacije studijskih programa, te donošenja odluka o korištenju resursa.

Na svim studijskim programima *Evropskog univerziteta „Kallos“ Tuzla, kao i Evropskog univerziteta u Brčko distriktu BiH* zastupljene su manje grupe do 20 studenata, te je obezbijeden optimalan broj studenata i profesora. Zadovoljstvo studenata mjeri se redovnim anketiranjem, a tako dobijeni podaci koriste se za izradu samoevaluacijskog izvještaja svake godine. Žalbene procedure su transparentne. Svaki postupak, u pravilu, je dvostepen i student se upućuje na pravni lijek i na organ kome se može obratiti. Žalbe se rješavaju u kratkom roku, tvrde sa *ovih VŠU*.

U razmatranom periodu, za sve studijske programe koji se izvode na *IUS-u* uvedena je mogućnost nastave na daljinu. U tom cilju uspostavljen je Centar za učenje na daljinu (u daljem tekstu: DL Centar). Ulaganja u resurse za učenje i podučavanje na daljinu podrazumijevala su i znatna materijalna ulaganja u opremu i profesionalnu *in-house* obuku nastavnog kadra. U cilju što kvalitetnijeg pružanja usluga ovog vida učenja i podučavanja, *IUS* je kupio aplikaciju Cisco Webex Video Conference System, koja uveliko poboljšava kvalitetu internetskog obrazovanja, hibridnog obrazovanja i učenja na daljinu. Ovaj inovativni alat omogućava studentima pohađanje nastave u stvarnom vremenu. Uz pomoć Webex-ovog sistema za video konferencije omogućeno je trenutno praćenje onoga što je zapisano na pametnoj ploči, te pristup materijalima u bilo kojem trenutku. Sistem radi na principu da aplikaciju za učenje na daljinu „pretvara“ u strukturu koja gotovo savršeno oponaša obrazovanje u fizičkom okruženju. U instituciji, gdje su brojne učionice opremljene 85-inčnim Cisco Webexom, profesori mogu u „realnom vremenu“ komunicirati i interaktivno dijeliti sadržaje sa studentima.

Zbog relativno male veličine katedre na *Fakultetu za političke nauke i međunarodne odnose i Fakultetu za ekonomiju Univerziteta SSST*, kontakti između studenata i osoblja su česti, direktni i često neformalne prirode. Teorijski dio nastave na *Medicinskom fakultetu* izvodi se u grupama od 50 studenata u učionicama i amfiteatrima opremljenim pločama, projektorima, prijenosnim računarima i drugim multimedijским sadržajima što osigurava visok nivo kvalitete izvođenja nastave. Praktični dio nastave za predkliničke predmete izvodi se u grupama od 10 do 12 studenata u kvalitetno opremljenim laboratorijima.

Studenti i osoblje su u stalnom kontaktu kroz savjetovanje, individualne i grupne konsultacije i praktičan rad koji se studentima nudi kroz relevantne istraživačke projekte koje provode odsjeci i njihovo osoblje, odnosno kroz saradnju sa zdravstvenim ustanovama koje imaju status nastavne baze. Kroz anketiranja studenti izražavaju zadovoljstvo većinom kurseva na ova tri fakulteta. Studenti daju pozitivne komentare o kvalitetu nastave, fer tretmanu na času, postupku ispita, itd. Osim dobijanja kvantitativnih pokazatelja (na skali od 1 do 5) zadovoljstva studenata za svaki predmet, studentima je omogućeno da (anonimno) iznose svoje sugestije ili kritike koje profesori razmatraju s velikom pažnjom. Svakom studentu na dodiplomskom programu dodjeljuje se akademski savjetnik. Studenti se mogu dogovoriti da vide svog savjetnika u bilo koje vrijeme kako bi razgovarali o svim akademskim pitanjima, nedoumicama ili problemima. Savjetnici također pažljivo prate akademska postignuća i pohađanje nastave svojih studenata. Kroz bliski kontakt sa studentima, savjetnici su u mogućnosti da identifikuju bilo kakve probleme sa određenim predmetima ili drugim studentima i pokrenu ova pitanja na sastancima odjela. Ako savjetnik ne može pomoći studentu oko određenog pitanja, on će se identificirati i konsultovati sa dekanom odsjeka ili dekanom studenata.

Prioritetna mjera (**P5.3.**) predviđa: „U budžetima dodijeliti stavku za finansiranje sportskih i drugih aktivnosti studenata i za uspostavljanje programa za podršku studentima u svim aspektima studentskog života; izraditi program društvenog angažmana u zajednici koji nosi ECTS bodove; razmotriti organizaciju smještaja pod okriljem VŠU; smanjiti troškove za studente i uvesti sistem grantova i/ili kredita, vaučera.“ Dakle, koncept finansiranja studentskih

aktivnosti zasniva se na izdvajanju određenih budžetskih sredstava univerziteta za rad krovne studentske organizacije - studentskog parlamenta, koji dalje raspolaže tim sredstvima.

Fondacija za mobilnost studenata i nastavnika u FBiH bila je osnovana prvenstveno u svrhu realizacije Centralno-evropskog programa razmjene za univerzitetske studije (CEEPUS) za studente i nastavnike iz FBiH, podrške projektima studentskih razmjena i obavljanja studentskih praksi u inostranstvu, te učešća studenata na stručnim i naučnim skupovima. S obzirom na prestanak rada Fondacije, Federalno ministarstvo će u 2023. godini preuzeti obaveze vezane za realizaciju CEEPUS-a, kao i podršku obavljanja studentskih praksi.

U okviru sredstava Transfera za studentski standard Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke podržava projekte studentskih organizacija javnih VŠU u FBiH, uz nastojanje da podržani projekti koji podstiču studentsko organizovanje, učešće studenata u naučno-istraživačkim projektima, objavljivanju studentskih časopisa, organizovanje studentskih sportskih takmičenja i učešće u istima. U Budžetu za 2022. godinu: *Transfer za finansiranje studentskog standarda* iznosio je 900.000,00 KM; *Transfer za implementaciju Bolonjskog procesa* iznosio je 200.000,00 KM, dok je *Transfer Fondaciji za mobilnost studenata i nastavnika FBiH* iznosio 150.000,00 KM.

U izvještajnom periodu nastavljeno je finansiranje raznih sportskih aktivnosti, Studentskog udruženja *IUS* (SPIUS Parlament), studentskih klubova verificiranih pri VŠU i drugo. Smještaj pod okriljem VŠU, odnosno *IUS* kampusa, i dalje je dostupan pod povoljnim komercijalnim uslovima kao i vrtić za djecu (*KIDS IUS*) koji po povoljnim uslovima mogu koristiti djeca zaposlenika, studenata i šire lokalne zajednice. Sistem stipendiranja na *IUS* potiče kvalitet studija i svim kandidatima koji ispunjavaju propisane uslove omogućava pristup obrazovanju pod jednakim uslovima. Društveni angažman je prepoznat kroz studentsku praksu i vrednovanje iste kroz ECTS studijsko kreditiranje.

Mjera **P5.4.**: „Analizirati rad studentskih organizacija (posebnu pažnju obratiti na nezavisnost u radu i trajanje mandata rukovodstva studentskih organizacija); obezbijediti stavku u budžetu VŠU za rad studentskih organizacija; unaprijediti saradnju studentskih organizacija u BiH, razmotriti mogućnost osnivanja studentske asocijacije na nivou FBiH; izraditi kampanju nulte tolerancije i procedure u slučaju zastrašivanja i korupcije u visokom obrazovanju; pozvati Evropsku studentsku uniju da provede studiju izvodljivosti o saradnji sa studentskim organizacijama u BiH.“

S tim u vezi, *Studentski parlament Univerziteta u Tuzli* je nevladina, nestranačka, neprofitna organizacija studenata, koja objedinjuje matična udruženja studenata sa svih organizacionih jedinica Univerziteta.

U studentskim organizacijama na *Evropskom univerzitetu „Kallos“ Tuzla* - Studentski parlament i studentske organizacije svih sedam fakulteta redovno se biraju novi rukovodioci po isteku mandata, što je karakteristično i za svih šest fakulteta *Evropskog univerziteta u Brčko distriktu BiH*.

U toku 2022. godine, uz pomoć menadžmenta *Univerziteta u Zenici*, registrovana je nova Unija studenata koja je uzela aktivno učešće u svim procesima na Univerzitetu u Zenici. Poučeni iskustvom on-line nastave u toku pandemije COVID-19 uvedeno je više IT tehnologije u proces komuniciranja studenata i profesora, unaprijeđeni su sistemi komunikacije upotrebom odgovarajućih platformi, što je u kombinaciji sa tradicionalnim načinom izvođenja nastave

unaprijedilo nastavni proces (zaključak koji se nameće nakon analize rezultata anketiranja). Bitna stavka koja se uspjela postići i poboljšati je i usklađivanje omjera broja nastavnog osoblja i studenata, a kao rezultat primanja novih mladih asistenata. Po pitanju uspostavljanja nulte tolerancije na polju zastrašivanja i korupcije na univerzitetima, Univerzitet u Zenici je krajem 2022. godine usvojio *Akcioni plan za provođenje strategije za prevenciju i borbu protiv korupcije na Univerzitetu u Zenici za period 2022.-2024.* gdje su sa posebnim akcentom uzeti u razmatranje osjetljivost studentske populacije, navodi se u informaciji *Ministarstva za obrazovanje, nauku, kulturu i sport Zeničko-dobojskog kantona.*

Kroz svoje djelovanje *Unija studenata Univerzitet „Džemal Bijedić“ u Mostaru* finansira/sufinansira sportske i druge aktivnosti studenata i pruža podršku studentima u svim aspektima studentskog života, u skladu sa svojim mogućnostima. Unija studenata je neovisna kako u svom radu, tako i u izboru rukovodnih i upravljačkih tijela i organa.

Od akademske 2021./22. godine na Sveučilištu u Mostaru među sveučilišnim izbornim predmetima ponuđen je predmet *Volontiranje*, na kojem studenti mogu steći ECTS bodove angažmanom u zajednici, dok je na Senatu 28. 4. 2022. godine usvojen i *Dnevnik volontiranja Sveučilišta u Mostaru.*

Sveučilište u Mostaru otvoreno je za uključivanje studenata u sve aktivnosti koje se provode na Sveučilištu i organizacionim jedinicama, a koje nisu ograničene samo na participaciju u odlučivanju, nego su one brojne i raznolike, pri čemu se dijele na aktivnosti Studentskog zbora i aktivnosti studentskih udruženja.

Centar za studente i razvoj karijere *IUS-a (SCC)* podržao je izbore za predstavnike *SPIUS-a (Studentskog parlamenta IUS)*. Predstavnici *SPIUS-a* su u protekloj godini pružili punu podršku provođenju ankete o studentskom zadovoljstvu sa realizovanom nastavom, kao i provođenju ankete u okviru strateškog planiranja /2021-2026/.

Svaka grupa studenata na *Fakultetu za političke nauke i međunarodne odnose, Fakultetu za ekonomiju i Medicinskom fakultetu Univerziteta SSST* ima predstavnika studenata. Predstavnici studenata su pozvani da prisustvuju sastancima Vijeća fakulteta/akademije kako bi mogli izraziti mišljenje i zabrinutost učenika u vezi s bilo kojim problemom.

PRIORITET 6: INTERNACIONALIZACIJA

Iako je internacionalizacija jedan od ključnih parametara razvoja univerziteta, na javnim univerzitetima ne postoje stavke posebno namijenjene za finansiranje bilo koje vrste aktivnosti u oblasti internacionalizacije, kako nalaže prioritarna mjera **P6.1.** („Dodijeliti stavku budžeta za podršku internacionalizaciji na VŠU; dodijeliti stavke budžeta namijenjene međunarodnom umrežavanju, posebno istraživačkom (međunarodne konferencije, seminari, gostujući profesori i dr), kao i prijavljivanje na međunarodne projekte (održavanje veza sa partnerima, početno finansiranje, itd.)“).

Sredstvima iz tekućeg granta „Programi za pripremu projekata i potencijalnih kandidata za sredstva iz fonda *HORIZON*“, predviđenim u budžetu Ministarstva civilnih poslova za 2022. godinu, finansirani su određeni projekti, uključujući i projekat *Mašinskog fakulteta Univerziteta u Tuzli.*

Evropski univerzitet „Kallos“ Tuzla, kao i *Evropski univerzitet u Brčko distriktu BiH* od osnivanja nastoje održavati veze i dobre kontakte sa inostranim visokoškolskim ustanovama, te se za ovu svrhu posebno odvajaju sredstva u budžetu. Evropski univerzitet „Kallos“ Tuzla, u saradnji sa Evropskim univerzitetom Brčko distrikta BiH, svake godine organizuje međunarodni naučni skup na kojem učešće uzmu predstavnici preko 20 država.

Visoka škola eMPIRICOM aktivno podstiče i osigurava međunarodnu mobilnost studenata i zaposlenih, te rukovodi sistemom za širenje njihovih iskustava i primjera dobre prakse.

Mjera **P6.2.**: „Unaprijediti regionalnu i prekograničnu saradnju putem zajedničkih prijava i učešća na projektima; aktivno podržavati međunarodnu mobilnosti osoblja VŠU i to dovesti u vezu sa napredovanjem u karijeri; podržati izradu studijskih programa na stranim jezicima; podržavati međunarodnu mobilnost studenata; stvarati uslove za smještajne i druge infrastrukturne kapacitete za međunarodnu razmjenu; obezbijediti obuku iz stranih jezika osoblju na VŠU, te omogućiti učenje zvaničnih jezika u BiH gostujućem osoblju; kadrovski i finansijski osnažiti kapacitete službi za međunarodnu saradnju na VŠU; stvoriti zakonske i druge uslove za razvoj programa za sticanje zajedničkih diploma (joint degree); izraditi programe i (su)finansirati sticanje iskustva u inostranstvu za svršene studente u oblasti rasta i inovacija, uz uslov da se vrate i primijene svoja znanja u BiH“ zasniva se na bilateralnim sporazumima o mobilnosti potpisanim između institucija. Zahvaljujući završetku pandemije Covid-19 u toku 2022. godine ponovno je uspostavljena mreža mobilnosti akademskog osoblja i studenata. Prvenstveno su aktivirani evropski programi razmjene u okviru ERASMUS+ programa, zatim CEEPUS III i COST programa.

U kalendarskoj 2022. godini na *Univerzitetu u Tuzli* boravilo je 9 studenata sa nekoliko univerziteta iz Republike Turske, Republike Hrvatske, Republike Srbije i Poljske, te je realizovano 25 dolaznih mobilnosti osoblja. Također, realizovane su aktivnosti u okviru 9 naučno-istraživačkih projekata u kojima su učestvovali nastavnici Univerziteta u Tuzli i njihove slovenačke kolege.

Sa *Visoke škole za finansije i računovodstvo FINra Tuzla* ističu kontinuirano povećanje broja potpisanih sporazuma sa drugim VŠU iz regiona (Hrvatska i Slovenija), realizaciju određenog broja programa iz segmenta mobilnosti studenata i nastavnika, te činjenicu da se na ovoj VŠU dodatak diplomi studentima izdaje bez naknade.

Univerzitet u Zenici ima potpisana 54 sporazuma o saradnji sa međunarodnim univerzitetima. Međunarodna i međuuniverzitetska saradnja Univerziteta u Zenici je jedan od ključnih strateških ciljeva u sistemu kvaliteta rada. Kao i ranijih godina, ključne aktivnosti vezane za međunarodnu saradnju u 2022. godini su bile: Razvoj međunarodnih odnosa s partnerskim univerzitetima u svijetu; Aktivnosti vezane za međunarodne i domaće obrazovne projekte (obavješćavanje o objavljenim pozivima i pomoć fakultetima kod pripreme međunarodnih i domaćih projektnih aplikacija); Saradnja sa fakultetima Univerziteta u Zenici s ciljem poboljšanja uslova za odvijanje međunarodnih programa; Koordinacija i organizacija potpisivanja protokola o saradnji; Online promocija stipendijskih programa; Promocija i podsticanje mobilnosti studenata i nastavnika (sastanci sa Unijom studenata/programa razmjene, individualne konsultacije sa studentima; promocija pozitivnih iskustava studenata koji su učestvovali u programima razmjene); Kontinuirano obavješćavanje studenata i nastavnog osoblja o programima stipendiranja, konferencijama i drugim međunarodnim projektima putem e-maila, univerzitetske web stranice i oglasnih ploča na fakultetima; Pomoć studentima kod aplikacije na međunarodne projekte razmjene/stipendije; itd.

U razvojne strategije Hercegovačko-neretvanskog kantona ugrađuju se ciljevi politika evropskog prostora visokog obrazovanja tako da se podstiče internacionalizacija VŠU, razmjena studenata i nastavnog osoblja VŠU. *Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta Hercegovačko-neretvanskog kantona* učestvuje u harmonizaciji nastavnih planova i programa VŠU sa standardima u visokom obrazovanju u Evropskoj uniji, vodeći računa posebno o regulisanim profesijama, podstiču se VŠU na izradu studijskih programa na stranim jezicima kao i na razvoj programa za sticanje zajedničkih diploma. Novi studentski dom „Antalija“ u Mostaru će omogućiti bolje i kvalitetnije uslove za smještajne i druge infrastrukturne kapacitete za međunarodnu razmjenu. U skladu sa vlastitim mogućnostima VŠU kadrovski i finansijski osnažuju kapacitete kancelarije za međunarodnu i međuuniverzitetsku saradnju.

Univerzitet „Džemal Bijedić“ u Mostaru aktivni je član pet mreža: EUA – European University Association/Evropska univerzitetska asocijacija – predstavnik evropskih univerziteta i državnih rektorskih konferencija, krovna organizacija visokog obrazovanja u Evropi, broji 777 članova iz 45 zemalja; UniAdriion – Univerzitetska mreža koja ima cilj održavati trajnu saradnju među univerzitetima i istraživačkim centrima u jadransko-jonskom bazenu; IUC Dubrovnik – regionalna mreža univerziteta sa sjedištem u Dubrovniku; AINSEE – Akademska informacijska mreža za jugoistočnu Evropu, koja osigurava podatke o visokom obrazovanju u jugoistočnoj Evropi – o stipendijama, programima i sl.; Europa World of Learning – međunarodni vodič kroz visokoškolske institucije. U okviru Erasmus+ ICM programa, Univerzitet učestvuje u 45 projekata mobilnosti i internacionalizacije. Svaki novi studijski program ili stari studijski program prilikom svog vrednovanja detaljno pojašnjava segment internacionalizacije kurikuluma, do nivoa nastavnog predmeta.

Neke od VŠU su dosta radile na prepoznavanju vidljivosti visokoškolske ustanove nastojeći da zadovolje kriterije različitih listi za rangiranje VŠU.

Centar za informisanje i priznavanje dokumenata u oblasti visokog obrazovanja (u daljem tekstu: CIP) je izradio Plan djelovanja CIP-a u oblasti mobilnosti (2021.-2024. godina). Cilj Plana je da se CIP, u skladu sa nadležnostima iz područja mobilnosti, aktivnije uključi i pomogne prvenstveno uredima za saradnju na visokoškolskim ustanovama u ostvarivanju mobilnosti, kao i da kroz druge aktivnosti podigne svijest u BiH o značaju studentske i akademske mobilnosti, te je približi potencijalnim kandidatima. U skladu s navedenim planom aktivnosti, CIP je u 2022. godini ostvario sljedeće aktivnosti: izradio plan osposobljavanja zaposlenika CIP-a iz područja mobilnosti; održao sastanke s uredima za međunarodnu saradnju na 7 VŠU (Univerzitetu u Sarajevu, Internacionalnom univerzitetu u Sarajevu, Internacionalnom Burch univerzitetu, Univerzitetu u Banjoj Luci, Sveučilištu Vitez, Univerzitetu u Bihaću i Univerzitetu u Zenici), dogovorena je saradnja sa domaćim i inostranim VŠU za apliciranje na projekte u okviru Erasmus+ programa, te je pružena stručna pomoć i saradnja prilikom izrade aplikacije za projekte, itd.

U okviru Erasmus + programa, K3 aktivnost „Podrška pravcu reformi“, realizovan je *OCTRA* projekat – „*Internetska dostupnost studijskih programa i baza podataka radi transparentnosti i priznavanja*“ (1. 10. 2020. – 30. 9. 2022. godine). Cilj je bio povećati dijalog sa VŠU dogovaranjem obrasca kojim će se osigurati dostupnost studijskih programa i poboljšanje baza podataka kvalifikacija i registara u svakoj državi partneru, koji bi doveli do strukturiranih i transparentnih ishoda učenja visokoškolskih kvalifikacija koji olakšavaju automatsko priznavanje. Također, cilj Projekta je bio razviti smjernice i preporuke koje bi služile kao pomoćno sredstvo za VŠU za poboljšanje ili razvoj primjereno korisnih i konzistentnih studijskih programa koji odgovaraju bazama podataka kvalifikacija i registrima (ako postoje) i za tijela odgovorna za baze podataka kvalifikacija i registre radi prilagođavanja sadržaja koji bi

bili korisni za vjerodostojnu procjenu kvalifikacija prilikom njihovog priznavanja. Partneri ovog projekta su bili ENIC/NARIC centri Latvije, Bugarske, Estonije, Hrvatske, ENIC centri BiH i Rusije, School of Business and Finance (Latvija) i Latvijska rektorska konferencija. U okviru projektnih aktivnosti izrađene su Smjernice za poboljšanje kataloga kurseva za korištenje u vrednovanju obrazovnih isprava. Smjernice sadrže preporuke koje informacije dostupni online studijski programi trebaju sadržavati u cilju olakšanog priznavanja inostranih visokoškolskih kvalifikacija, koje informacije se trebaju razmotriti u analizi dostupnosti online kataloga studijskih programa, te metodologiju kako razviti/unaprijediti online katalog studijskih programa.

Pravilnikom o međunarodnoj mobilnosti Sveučilišta u Mostaru (2019.) regulišu se procedure i postupci prilikom mobilnosti studenata, te nastavnog i administrativnog osoblja u skladu sa navedenom mjerom **P6.2.** Prema *Pravilniku o minimalnim uslovima i postupku izbora u naučno-nastavna, umjetničko-nastavna i nastavna zvanja (2020.)* usavršavanje u inostranstvu u trajanju od najmanje četiri sedmice se navodi kao dodatni uslov za zvanje docenta, vanrednog profesora i redovnog profesora. Data oblast reguliše se i Odlukom o usvajanju jedinstvenog obrasca *Rješenja o priznavanju predmeta, ECTS bodova, ocjena i stručne prakse pri mobilnosti studenata (2021.)*, kao i *Odlukom o usvajanju jedinstvenog obrasca dodatka diplomi (2021.)*, prema kojoj se u dodatku diplomi evidentira realizirana mobilnost studenata. Svake akademske godine organizira se obuka iz stranih jezika za nastavno i administrativno osoblje. Osobama u dolazećim mobilnostima omogućeno je učenje hrvatskog jezika prema programu „Croatal“, uz interaktivni priručnik.

Ukupan broj aktivnih redovnih studenata tokom 2021-2022 akademske godine na *IUS*- u je bio 1502 od čega stranih 585 studenata.

Kao društveno odgovorna VŠU, *IUS* je preduzeo mjere da kroz primjenu UN-ovih ciljeva održivog razvoja (SDG) doprinese pozitivnim promjenama u društvu. Stoga je *Agenda 2030* postepeno ugrađivana u *IUS*-ova strateška planiranja u oblasti istraživanja, nastavnog plana i programa, te projekata koji uključuju kako lokalni tako i međunarodni kontekst.

Uspostavljena su četiri strateška partnerstva u izvođenju zajedničkih programa i sticanja dvojnih diploma, i to sa 2 univerziteta iz zemalja EU, (Njemačka i Poljska), te sa 2 prestižna univerziteta iz Republike Turske, i to Istanbul Technical University (ITU) i Istanbul University (IU).

U periodu od decembra 2021. do decembra 2022. godine, *IUS* Služba za sponzorisanje projekte (OSP) je nastavila sa poboljšanjem realizacija pripremnih istraživačkih radionica. Organizovane su informativne sesije i radionice za različite mogućnosti projektnih grantova (Višegrad+, Erasmus+ program, Evropski istraživački savjet). Pored ovih radionica, *IUS* akademsko osoblje je blagovremeno informisano o webinarima i radionicama koje organizuje Evropska komisija (*inter alia*, teme uključuju: Erasmus+ aktivnosti u oblasti visokog obrazovanja (ECHE, Jean Monnet program, Evropski univerziteti, Erasmus+ aktivnosti u oblasti stručnog obrazovanja, mladih i sporta), USAID, WBC-RRI.NET, Evropski istraživački savjet, itd.

Tokom posljednjih pet godina, *IUS* je značajno povećao saradnju sa domaćim i međunarodnim institucijama. *IUS* se dosljedno prijavljivao za različite mogućnosti EU finansiranja koje uključuju velike konzorcijume (tj. do 15 institucija po projektu). Vrijedno je spomenuti da *IUS* nastoji održati partnerske odnose sa članovima konzorcija, te čak i nakon završetka istraživanja/projekta i nastavlja saradnju u cilju prijave za nove projekte. Pored spomenutog,

IUS redovno objavljuje akademske članke sa članovima konzorcijuma. Preko 65% prijavljenih projektnih prijava sastojalo se od višeinstitucionalnih partnerstava.

IUS blisko saraduje sa različitim univerzitetima/školskim centrima i pojavljuje se kao lider za stručno školsko osposobljavanje i mobilnost na Zapadnom Balkanu. IUS i dalje planira nastavak unapređenja istraživačkih programa zajedničke saradnje sa EU, balkanskim zemljama i Turskom. OSP će nastaviti da se prijavljuje za dostupne mogućnosti u okviru programa Erasmus+ (npr. projekti izgradnje kapaciteta, Jean Monnet program itd.). Pored navedenog, IUS je nastavio da identifikuje lokalne/regionalne prioritete za svrsishodna istraživanja. Vrlo je važno napomenuti da su studenti aktivno angažovani u istraživačkim projektima.

Mjera **P6.3.** podrazumijeva: „Putem programa obuke osigurati da svi akteri u visokom obrazovanju razumiju razvoj Bolonjskog procesa i ispravno ga provode, posebno u pogledu pedagogije, kvaliteta i akreditacije; promijeniti fokus internacionalizacije – mobilnost mora biti dvosmjerna; stvoriti povoljan normativni ambijent za priznavanje perioda mobilnosti svih vrsta na VŠU u inostranstvu; uz diplomu obavezno izdavati i dodatak diplomi na svim VŠU bez posebne naknade; uspostaviti udruženja svršenih studenata (Alumni) na svim VŠU.“

S tim u vezi sa *Univerziteta u Tuzli* navode da nije bilo problema oko priznavanja odslušanih i položenih predmeta na partnerskim institucijama nakon povratka sa mobilnosti. Povećanje broja odlazne mobilnosti studenata pokazatelj je pozitivnog mišljenja i zadovoljstva studenata koji su bili na mobilnosti. Svi diplomanti Univerziteta u Tuzli po završetku školovanja dobijaju diplomu na maternjem jeziku, uz mogućnost izdavanja iste na engleskom jeziku, i dodatak diplome na maternjem i engleskom jeziku. Ured za međunarodnu saradnju Univerziteta u Tuzli je u toku 2022. godine, u skladu sa *Strategijom internacionalizacije Univerziteta u Tuzli*, inicirao formiranje Alumni mreže svršenih studenata. Napravljen je plan kako uspostaviti kontakt sa svim svršenim studentima, jer baza podataka trenutno ne postoji.

Učešće u međunarodnim programima razmjene predstavlja značajan iskorak u radu *Univerziteta u Zenici*, ali i veliki izazov. U 2022. godini poseban fokus je bio na ostvarivanju partnerstva u okviru Erasmus+ programa gdje je od strane Europske komisije odobreno 32 programa mobilnosti. Značajno je napomenuti da se kroz navedeni program finansiraju odlazne i dolazne mobilnosti studenata i nastavnika. Kako bi gostujući studenti bili u mogućnosti studirati na Univerzitetu u Zenici, organizacione jedinice su za iste organizovale nastavu na engleskom jeziku, te obezbijedile potrebnu literaturu.

U Vodiču kroz osiguranje kvalitete na Sveučilištu u Mostaru (2020.) prezentovan je sistem unutrašnjeg i vanjskog osiguranja kvaliteta. Program cjeloživotnog učenja u području pedagoškog obrazovanja i jačanja kompetencija nastavnog osoblja Sveučilišta u Mostaru – TRAIN+ program obavezni su proći svi nastavnici Sveučilišta koji su u zvanju asistenta, višeg asistenta, lektora, te koji su manje od tri godine u zvanju docenta. Program sadrži module iz pedagoško-didaktičkog područja, naučno-istraživačkog rada, poduzetništva, komunikacijskih vještina, umrežavanja i projekata. Data oblast uređuje se i Odlukom o usvajanju jedinstvenog obrasca *Rješenja o priznavanju predmeta, ECTS bodova, ocjena i stručne prakse pri mobilnosti studenata (2021.)*, kao i Odlukom o usvajanju jedinstvenog obrasca dodatka diplomi (2021.), prema kojoj se u dodatku diplomi evidentira realizirana mobilnost studenata. Na nivou organizacionih jedinica djeluju alumni klubovi, kojima koordinira sveučilišni alumni koordinator.

Kako bi prenijeli što bolju praksu provođenja Bolonjskog procesa, *Visoka škola eMPIRICOM* nastoji ostvariti stalnu komunikaciju sa inostranim VŠU sa kojima ima zaključene ugovore o

saradnji, te ostvariti dvosmjernu međunarodnu mobilnost osoblja i studenata. Visoka škola eMPIRICOM primjenjuje sistem priznavanja ECTS kredita i ocjena prilikom studentske razmjene, tako da se mobilnost studenata odvija bez poteškoća. Ova VŠU svake godine provodi sve postupke provjere i unapređenja kvalitete izvođenja nastave, nastavnog osoblja i zadovoljstva studenata nastavnim procesom, te poštujući sve zakonske prakse, uz diplomu se obavezno izdaje i dodatak diplomi bez posebne naknade.

U cilju osiguranja kontinuiteta učešća u programima Evropske unije, BiH je istekom Sporazuma između Evropske unije i BiH o učešću BiH u Erasmus+ programu Unije za obrazovanje, obuku, mlade i sport za period 2014-2020. godina, omogućeno učešće u novom ciklusu Erasmus+ programa za period 2021–2027. godina. Erasmus+ uključuje izraženu međunarodnu dimenziju (tj. saradnju s trećim zemljama koje nisu pridružene programu) u aktivnostima mobilnosti, saradnje i dijaloga o politikama. Neki od posebnih ciljeva Programa prodrumijevaju promociju mobilnosti u svrhu učenja za pojedince i grupe, te saradnju, kvalitetu, uključivost i pravednost, izvrsnost, kreativnost i inovativnost na nivou organizacija i politika u oblasti obrazovanja i osposobljavanja.

U nastavku slijedi pregled informacija o učešću institucija iz BiH u Erasmus+ akcijama iz oblasti visokog obrazovanja za 2022. godinu, prema evidenciji Erasmus+ ureda za BiH:

- *Međunarodna kreditna mobilnost (ICM)* koja obuhvata projekte mobilnosti studenata i osoblja između država članica Evropske unije ili pridruženih trećih zemalja i nepridruženih trećih zemalja. Period studiranja ili pripravnštvo u inostranstvu mora biti dio studentskog studijskog programa da bi stekao diplomu. BiH ima mogućnost učešća kao *partner*.

BiH u ICM 2022. godine	Total	Studenti	Osoblje
Planirana mobilnost studenata i osoblja prema Evropi	1839	1070	769
Planirana mobilnost studenata i osoblja prema BiH	1048	490	558

- *Zajednički master studiji Erasmus Mundus (EMJM)* su visokokvalitetni međunarodni integrirani magistarski programi sa stipendijama koje finansira Evropska unija za privlačenje izuzetnih studenata. BiH ima mogućnost učešća kao *aplikant/partner*.

EMJM- stipendisti iz BiH	2022. godina
Stipendisti iz BiH	10

- *Projekti izgradnje kapaciteta iz oblasti visokog obrazovanja (CBHE)* pružaju podršku modernizaciji i reformi visokoškolskih institucija i sistema u zemljama širom svijeta. BiH ima mogućnost učešća kao *aplikant/partner*.

BiH u CBHE projektima	2022. godina
Odabrani projekti koji uključuju učesnike iz BiH	13
Projekti koje koordiniraju institucije iz BiH	3

PROJEKTI CBHE su sljedeći:

1. *Relevantnost ozelenjavanja u operacijama u Zapadnom Balkanu u staništima tercijarnog obrazovanja (GROWTH)* – Koordinator je Univerzitet Bijeljina, BiH (partneri iz BiH: Visoka škola „CEPS - Centar za poslovne studije“ Kiseljak i Sveučilište Hercegovina)
2. *Razvoj i implementacija modula zasnovanog na metakognitivnom problemu u kursevima kombinovanog učenja u medicinskim naukama (ProBLEMS)* – Koordinator je Univerzitet u Istočnom Sarajevu, BiH (partneri iz BiH su Univerzitet u Zenici, Univerzitet u Banjoj Luci i Udruženje za biomedicinsku informatiku i statistiku RS)
3. *APLE*: Koordinator: Univerzitet u Sarajevu, BiH (partneri iz BiH su Univerzitet u Banjoj Luci, Sveučilište u Mostaru, Istraživački centar za prostor Asocijacija arhitekata u BiH, IDEAA Urban house Mostar, Udruženje za afirmaciju arhitekture, kulture prostora i vizuelnih umjetnosti „FORA“, LIFT prostorne inicijative, Općina Novo Sarajevo, Muzej savremene umjetnosti Ars Aevi Sarajevo)
4. *Pridruženi za održivost – izgradnja klimatski otporne zajednice na Zapadnom Balkanu i EU (IFUTURE)* - (partneri iz BiH su Univerzitet u Tuzli, Visoka škola „CEPS - Centar za poslovne studije“ Kiseljak, Asocijacija za upravljanje rizicima AZUR, Privredna komora FBiH i Općina Lukavac)
5. *Jačanje kapaciteta i digitalnih kompetencija u biomedicinskom obrazovanju kroz internacionalizaciju kod kuće (BIOSINT)* - (partneri iz BiH su Univerzitet u Istočnom Sarajevu, Univerzitet u Tuzli i Sveučilište u Mostaru)
6. *Promovisanje i omogućavanje kolaborativnog virtuelnog međunarodnog učenja u visokoškolskim ustanovama Zapadnog Balkana (COWEB)* - (partneri iz BiH su Internacionalni BURCH univerzitet i Univerzitet u Istočnom Sarajevu)
7. *Prevoz opasnih materija - Modernizacija nastavnih planova i programa i razvoj obuka za profesionalce u visokoškolskim ustanovama Zapadnog Balkana (DGTRANS)* - (partneri iz BiH su Univerzitet u Sarajevu, Univerzitet u Istočnom Sarajevu i Agencija za bezbjednost saobraćaja RS)
8. *Digitalna transformacija u obrazovanju Zapadnog Balkana (DIGITCRESHE)* - (partneri iz BiH su Visoka škola „Banja Luka College“ i Internacionalni Univerzitet Travnik)
9. *Unapređenje rukovođenja i upravljanja kroz podučavanje (MAGNET)* - (partneri iz BiH su Univerzitet u Banjoj Luci i Univerzitet u Sarajevu)
10. *Partnerstvo za promociju i popularizaciju električne mobilnosti kroz transformaciju i modernizaciju studijskih programa u visokoškolskim ustanovama Zapadnog Balkana (PELMOB)* - (partneri iz BiH su: Univerzitet u Istočnom Sarajevu, Univerzitet Džemal Bijedić u Mostaru i Univerzitet u Sarajevu)
11. *Razvoj inovativnog programa postdiplomskog obrazovanja iz oblasti veterinarskog javnog zdravlja i sigurnosti hrane na području Zapadnog Balkana (PEVULOS)* - (partneri iz BiH su Univerzitet u Zenici i Univerzitet u Sarajevu)
12. *Inovacijski centri za razvoj inovativnog i preduzetničkog razmišljanja kako bi se olakšao razvoj održivih pametnih rješenja na Zapadnom Balkanu (SMART)* - (partneri iz BiH su Univerzitet u Banjoj Luci, Univerzitet u Istočnom Sarajevu i Privredna komora RS)
13. *Inovacija nastavnih planova i programa u klimatski pametnom urbanom razvoju zasnovanom na zelenoj i energetskej efikasnosti sa neakademskektorom (SmartWB)* - (partneri iz BiH su Univerzitet u Sarajevu, Univerzitet „Džemal Bijedić“ u Mostaru, Univerzitet u Bihaću, Udruženje konsultanata inženjera BiH i Udruženje „Resursni Aarhus centar u BiH”).

Nadalje, u pogledu *Jean Monnet akcije (JMA)*, koja podrazumijeva izvrsnost u nastavi i istraživanju u području studija Evropske unije širom svijeta, BiH ima mogućnost učešća kao *aplikant/partner*.

Jean Monnet moduli iz BiH	2022. godina
Odabrani projekti iz BiH	2

PROJEKTI Jean Monnet su sljedeći:

1. *Održiva politika proširenja Sveučilišta u Mostaru na Zapadnom Balkanu, 14 ključnih prioriteta* - Koordinator: Sveučilište u Mostaru
2. *Evropska energetska sigurnost* - Koordinator: Internacionalni univerzitet u Sarajevu.

PRIORITET 7: STATISTIKA

Mjera **P7.1.** („Unaprijediti prikupljanje, dostupnost i kvalitet podataka relevantnih za ciljeve politika visokog obrazovanja“) i mjera **P7.2.** („Razviti i uspostaviti statističke sisteme kod nadležnih obrazovnih vlasti u entitetima i kantonima i Brčko distriktu BiH, te na VŠU koji mogu odgovoriti međunarodnim zahtjevima (EUROSTAT-a, EUROSTUDENT-a, EURYDICE, i dr.)“) odnose se na prikupljanje podataka i uspostavljanje statističkih sistema.

Prema *Zakonu o statistici BiH* („Službeni glasnik BiH“, broj 26/04 i 42/04), *Agencija za statistiku BiH* je ovlaštena da podatke, proizvedene od strane Federalnog zavoda za statistiku i Republičkog zavoda za statistiku, dostavlja EUROSTAT-u, tj. statističkom uredu Evropske unije u zahtijevanom formatu i definisanim rokovima.

U okviru projekta „Unapređenje statistike obrazovanja u BiH“, koji od 2020. godine realizuje Agencija za statistiku BiH, zajedno sa Federalnim zavodom za statistiku i Republičkim zavodom za statistiku RS, uz finansijsku i tehničku pomoć UNESCO-a, između ostalog, revidirani su obrasci za visoko obrazovanje koji su počeli da se koriste za prikupljanje podataka za statistiku visokog obrazovanja od akademske 2022/2023. godine. U okviru ovog Projekta uspostavljena je administrativna baza podataka za obrazovanje, koja je u cijelosti operativna od oktobra 2022. godine i služi za prikupljanje podataka u području obrazovanja elektronskim putem, a za potrebe izvještavanja prema međunarodnim institucijama. Aplikacija u kojoj radi ova baza je instalirana na tri lokacije: Ministarstvo civilnih poslova, Ministarstvo prosvjete i kulture RS i Ministarstvo za naučnotehnološki razvoj, visoko obrazovanje i informaciono društvo RS.

U cilju smanjenja opterećenja nadležnih institucija i osiguranja boljeg kvaliteta podataka, u 2022. godini, razvijene su web aplikacije za prikupljanje podataka od strane VŠU i ispitani su uslovi za preuzimanje administrativnih baza podataka od VŠU. Web aplikacije su izrađene za zbirni izvještaj o upisu studenata u zimski semestar i izvještaj o akademskom osoblju na VŠU u akademskoj 2022/2023. godini. Zbirni izvještaj o upisu studenata sadrži podatke o broju upisanih studenata prema studijskom programu, usmjerenju, godini studija, načinu studiranja i finansiranja, vrsti studija, kreditnoj mobilnosti i spolu studenta, te podatke o studijskim programima (oblast, polje i disciplina kojoj pripada studijski program i zvanje koje se stiče završetkom studija). Izvještaj o akademskom osoblju sadrži podatke o zaposlenim nastavnicima i saradnicima prema akademskom zvanju, trajanju radnog vremena i polu, zaposlenim i angažovanim nastavnicima i saradnicima prema normi i ekvivalentu pune zaposlenosti, te starosti.

Agencija za statistiku BiH, zajedno sa Federalnim zavodom za statistiku i Republičkim zavodom za statistiku RS-a, uz finansijsku i tehničku pomoć UNESCO Regionalne kancelarije za nauku i kulturu u Evropi, je tokom 2022. godine pokrenula projekat „Unapređenje kvalitete podataka statistike srednjeg i visokog obrazovanja u odnosu na „Međunarodnu standardnu klasifikaciju oblasti obrazovanja ISCED-F 2013“. U okviru Projekta urađena je analiza postojećeg stanja u vezi sa primjenom navedene klasifikacije srednjeg i visokog obrazovanja, revidirana je postojeća klasifikacija oblasti u okviru srednjeg obrazovanja i izrađen je nacrt klasifikacije studijskih programa sva tri ciklusa studija na svim VŠU u FBiH i Republici Srpskoj.

Sistem prikupljanja i obrade podataka i informacija na *Visokoj školi za finansije i računovodstvo FINra Tuzla* je unapređen kroz Plan za upostavu integralnog informacionog sistema, tvrde iz ove VŠU.

Priručnikom za osiguranje kvalitete na Sveučilištu u Mostaru (2020.) definisana je metodologija prikupljanja i obrade podataka na nivou Sveučilišta, te indikatori kvaliteta. Podaci koji se prate u skladu s navedenim *Priručnikom* koriste se prilikom revizije nastavnih planova i programa, periodične (samo) evaluacije studijskih programa, te donošenja odluka o korištenju resursa.

Univerzitet „*Džemal Bijedić*“ u Mostaru raspolaže informatičkim sistemom koji omogućava lak i brz pristup informacijama i ključnim indikatorima performansi koje su potrebne za rad i praćenje rada Univerziteta.

Kako bi se unaprijedilo prikupljanje, dostupnost i kvalitet podataka relevantnih za unapređenje procesa univerziteta i pružanja što kvalitetnijeg obrazovanja, na IUS-u je usvojen *Pravilnik o osiguranju kvaliteta*, čijom primjenom su nedovoljno sistematizovani podaci usmjereni ka rukovodstvu IUS-a, Uredu za osiguranje kvaliteta (QAO), kao i rukovodstvu fakulteta. Pravilnikom je regulisana vrsta podataka, način prikupljanja i obrade, te prijedlog njihove interpretacije kroz ključne indikatore uspjeha (KPI) prihvatljive za kontekst u kojem posluje ova VŠU.

Imajući u vidu organizaciju obrazovnog sektora, koja se zasniva na ustavnom uređenju BiH, u svrhu realizacije predloženih zaključaka koje donosi Vijeće ministara BiH u povodu razmatranja ove Informacije, nije potrebno izdvajanje dodatnih sredstava iz Budžeta institucija BiH i međunarodnih obaveza BiH.